

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Will Kymlicka a obrana multikulturalismu proti
post-multikulturalismu**

Karel Skramuský

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Will Kymlicka a obrana multikulturalismu proti
post-multikulturalismu**

Karel Skramuský

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a čerpal jen z uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 19. 5. 2020

.....

Karel Skramuský

Obsah

Úvod	1
1 Co spojuje multikulturní názory, aneb co je to multikulturalismus?.....	6
1.1 Počátky multikulturalismu.....	12
2 Multikulturalismus? Aneb z čeho se skládá slovo multikulturalismus?	18
2.1 Pluralistický model	20
2.2 Liberální model.....	20
2.3 Kritický multikulturalismus.....	22
3 Změna vnímání multikulturalismu aneb post-multikulturalismus.....	25
4 Kymlickův multikulturalismus.....	33
5 Je nutná obrana multikulturalismu?	39
Závěr	45
Seznam literatury.....	48
Resumé.....	54

Úvod

Od 60. let 20. století upnula celá řada západních demokracií svou pozornost k novému „experimentu“, který se týkal původních obyvatel, národních menšin a skupin imigrantů. Měl za úkol tyto skupiny zahrnout a zapojit do participace na politickém, veřejném a ekonomickém životě dominantní kultury v zemích, v kterých členové těchto skupin žili. V akademické sféře experiment znamenal rozvoj nových akademických oborů, které se zabývají rozmanitostí a rozdílností. Vznikaly obory, jako jsou post-koloniální a kulturní studia. V politickém sektoru se přijímaly nové zákony a podporovala se politika liberalizace obchodu, cestování a komunikace. Tímto experimentem máme na mysli přijetí multikulturalismu a jeho zkoumání. V jeho největším boomu se mohlo tvrdit, že „všichni jsme multikulturalisté“ (Glazer 1997), protože najednou tento koncept směřoval do všech směrů akademického a politického života. V průběhu času nic nenasvědčovalo tomu, že multikulturalismus by nemusel být tak pozitivní, jak se z počátku myslelo. V posledních letech můžeme slyšet, že multikulturalismus selhal a nacházíme se v nové éře, kdy si teda akademici, politici a společnost uvědomili, že multikulturalismus není „tak“ úžasný jak se myslelo. Byla to 90. léta 20. století? Nové tisíciletí? Teroristické útoky 11. září? Migrační vlny? Nebo k myšlenkám o selhání multikulturalismu vedly zcela jiné důvody? Dá se říct, že začátek 90. let byl ještě přívětivý a nakloněný multikulturním politikám. Zlom nastal až s napsáním Huntingtonova díla *Střet civilizací a novým tisíciletím*. Nálada v akademické a politické sféře se změnila. Najednou dřívější opěvovaná podpora rozmanitosti a diverzity již nebyla tak podporována, a to z důvodu, že rozmanitost už není spojována čistě s rozkvětem a pozitivními myšlenkami a následky.

V novém tisíciletí se rozmanitost začala spojovat s rizikem společenského rozpadu a násilného konfliktu. Huntington ve svém díle upozorňuje na fakt přetrvávajících válek podél hranic globálních kulturních bloků. A nemusí to být pouze války podél hranic, ale vně samotného státu nebo komunit, které vedle sebe bydlí a sousedí (Huntington 1996: 3). Například nárůst hispánských přistěhovalců v USA, afrických imigrantů ve Francii, muslimských přistěhovalců ve Velké Británii a tak dále. Více přistěhovalců může způsobit rozkol ve společnosti a rozdělit ji na dvě – dvojí občané, dvě kultury a dva jazyky. Bauböck (2005: 90) si ve svém článku klade otázku, pokud byl multikulturalismus špatný, tak proč

a co má být správná odpověď na tuto otázku? Je problém reálný nebo imaginární? Pokud reálný, lze mu v případě nových okolností předejít? A pokud je odpověď na předchozí otázku negativní, existuje nějaký koncept či pojem, kterým lze multikulturalismus nahradit? Multikulturalismus se potýká se základním negativem, kterým je napětí mezi liberálním závazkem k individuální autonomii a rovností a skutečností, že veškeré budování státu vede k budování národů. Budování národu v sobě zahrnuje vytvoření historických tradic, jazyků a symbolů společenské identity v rámci velké a heterogenní společnosti. To vede k vytváření jazykových, etnických nebo rasových menšin, které jsou vyloučeny z členství patřícího k uvedenému národu. K národní jednotě poté vede buď vyloučení těchto menšin anebo jejich asimilace. Už od druhé světové války se liberálové shodovali s nacionalisty na těchto dvou řešeních:

- a) Darwinovo pojetí přežití nejsilnějších kultur, viz holocaust.
- b) Hlavním úkolem států s dobrým pocitem pro národní cítění je asimilace menšin. Jinak řečeno těch méně vyspělých.

Můžeme tvrdit, že naštěstí se tyto nápady po válce neseťkaly s pochopením. Z toho důvodu, že rozmanitost a odlišnost se začala cenit a podporovat. Nejspíš za to může i fakt, že lidé se chtěli menšinám nějak revanšovat za utrpení, které na nich bylo historicky napácháno. Menšiny získaly právo svobodné volby, volného projevu a také právo přinést své poznatky a ideje do politického života. Podpora menšin měla přinést víc politických hlasů z menšinové společnosti (OSN 1966: čl. 27). Nakonec se tato politika podpory dvojí společnosti zdá jako ta, která by mohla zlomit multikulturalismu vaz.

Svoboda slova a politická angažovanost menšin postupem času přispěla k tomu, že se menšiny začaly čím dál tím častěji ozývat, že jsou znevýhodňovány – neuznáváním jejich dress kódu, jejich jazyka jako oficiálního i úřednického, požadovaly slavit své kulturní svátky atd. V některých případech obvinily zemi, v které žily a daly ji k soudu a soudní řízení vyhrály. Tím pádem jim byla dána výjimka, která by jinak nebyla akceptovatelná z důvodu porušování zákona. Někdy soudní řízení prohrály a musely se přizpůsobit. To vedlo k nynější situaci, kdy pohár trpělivosti přetekl a i dominantní společnost se proti multikulturním politikám dle některých akademiků a politiků začala bouřit. To převážně z toho důvodu, že

někteří z imigrantů využívají štědrý ekonomický systém státu a ničím do něj na oplátku nepřispívají. A tím potenciálně berou možnost lepšího života občanům a lepší budoucnost budoucím generacím. Pokud by této situaci chtěly státy předejít, musely by stopnout veškeré veřejné školství a veřejný sektor. Protože tyto sektory přispívají k uvědomění a učení odlišností. Společnost by měla být hodnocena a ohodnocena na základě svých činů a nikoliv na základě kulturní rozdílnosti. Pokud stát bude hodnotit své obyvatele na základě činů, získaných zkušeností a záslužnosti, předešlo by se tomu, aby lidé nekritizovali přijímání imigrantů a byli vesměs znovu pro rozvoj a myšlenku multikulturalismu. Pokud se společnost od předsudků osvobodí, zmizela by také první otázka ohledně toho, na co se snaží multikulturalismus odpovědět. Zda je reálný nebo imaginární, protože existuje jen v myšlenkách dané společnosti, která negativní myšlenky aplikuje v reálném světě. Dále je také nutné si uvědomit radikální řešení, které by předešlo problémům multikulturalismu. A to tím, že by se všechny státy rozhodly využít všech možných prostředků k zastavení migrace a pokud by nějaké migranty i přesto přijaly, tak by je zase jako v historii asimilovaly (Kymlicka 2012: 3).

Multikulturalismus není čistě o právech menšin, ale o vytváření institucí a přijímání politik, které se dotýkají kulturní rozmanitosti a odlišnosti a snaží se tyto rozdílné společnosti a skupiny naučit žít v míru. Tento popud musí přijít od dominantní skupiny, která je zastoupena v parlamentu, protože reálný začátek musí přijít od shora, aby se společnost mohla aklimatizovat a dodržovat přijaté zákony. Protože i kdyby popud ke změně či respektování menšin přišel od přistěhovalců a nebyly by přijaty oficiální kroky a zákony od parlamentu, tak by tato iniciativa nemohla být přijata, nebo by se museli přesvědčit politici, aby změnily zákony (Bauböck 2005: 92). Oficiálními politikami, které podporují multikulturalismus, mohou být: zařazení etnického zastoupení, výjimky v nošení oblečení, umožnění dvojího občanství, financování kulturních činností prostřednictvím organizace etnických skupin, financování dvojjazyčného vzdělávání nebo výuka mateřského jazyka, dále kladné zacházení se znevýhodněnými skupinami, zařazení multikulturních praktik do osnov škol, či ústavní, legislativní nebo parlamentní potvrzení multikulturalismu. Tyto politiky v sobě zahrnují podporu multikulturalismu, snižují právní omezení vzhledem k rozmanitosti a v neposlední řadě reprezentují aktivní podporu menšinových komunit a jednotlivců (Banting – Kymlicka 2006: 104). V případě, že multikulturní uspořádání a přijímané politiky nejsou

ústavně zakořeněny, hrozí jejich neúspěch. Například osočení menšinových komunit v některých evropských zemích, že nejsou ochotny se integrovat a zapojit do mainstreamové společnosti. Vlády se snaží těmto problémům a nástrahám předejít přijímáním politik, které sankcionují tyto komunity za nedodržení stanovených pravidel, např. sankce za nesplnění jazykových kurzů, odmítnutí sociálních dávek či dokonce ztráta povolení k pobytu (Bauböck 2005: 92).

To nás přivádí k tématu diplomové práce, která se zabývá myšlenkou, že koncept multikulturalismu selhal a je potřeba jej nahradit. K odpovědi dojdeme tak, že si nejprve multikulturalismus představíme v teoretické rovině, abychom ho poté mohli analyzovat na praktické úrovni a v politikách vybraných států, jako Kanada, Velká Británie, Německo, Austrálie a další. V další části si představíme koncept post-multikulturalismu, jenž navazuje či zcela nahrazuje myšlenky multikulturalismu, abychom poté mohli přejít na analýzu myšlenek Willa Kymlicky vzhledem k multikulturalismu a jeho „selhání“. Položíme si také otázku, co stojí za selháním konceptu multikulturalismu. A zda si Will Kymlicka myslí, že multikulturalismus má být nahrazen. Posléze tyto argumenty podrobíme kritice z pohledu multikulturalistů.

Cílem této práce je analyzovat důvody a názory Willa Kymlicky, které by vedly k obraně multikulturalismu v případě, že ho je nutné bránit, aby nebyl nahrazen. Budeme postupovat pomocí komparační metody. Hlavními komparačními kritérii, získanými na základě přečtené literatur budou přijetí multikulturalismu společností a zkoumání podpory multikulturních politik, sloužící k začlenění imigrantů. Na základě těchto poznatků porovnáme argumenty Willa Kymlicky a kritiků multikulturalismu. Zjistíme určitá pro a proti a dle těchto zjištění určíme, zda multikulturalismus selhává a je ho nutné nahradit novým konceptem, či je to jen přechodné období, kdy se objevují nové poznatky, jež by multikulturalismus učinily ještě úspěšnějším konceptem.

V první kapitole se zabýváme pojetím identity a jejím vývojem v posledních několika desetiletích, protože identita je jedním z klíčových termínů v multikulturalismu. Na základě příslušné identity se určuje, do jaké skupiny jedinec patří. Potom se ptáme, jaké druhy kultur máme, protože kultura je rozmanitá a vyvíjí se v čase. Dále sledujeme počátky multikulturalismu a jeho vývoj v jednotlivých zemích na základě *multicultural policy indexu*.

V druhé kapitole se věnujeme již samotnému konceptu multikulturalismu, co znamená, z čeho se skládá a analyzujeme tři modely multikulturalismu – pluralitní, liberální a kritický, a hledáme, v jakém ohledu se liší. V třetí kapitole se zabýváme podobou, ve které se podle některých politiků a akademiků momentálně nacházíme – post-multikulturní doba. Ptáme se, jak se liší post-multikulturalismus a multikulturalismus. Jaké nové poznatky a procesy post-multikulturalismus přináší a jak se projevuje v jednotlivých západních zemích. Ve čtvrté kapitole nás zajímají argumenty Willa Kymlicky a jeho postoj k multikulturalismu. Analyzujeme jeho argumenty pro zachování a podporu multikulturalismu, abychom v páté kapitole na základě získaných poznatků a tvrzení porovnali získané údaje a určili, zda multikulturalismus víckrát selhal v posledních letech nebo je to jen změněná rétorika a multikulturalismus je stále platným konceptem. K poznatkům využíváme především cizojazyčnou literaturu s občasným „zabrouzdáním“ do českých akademických sfér. Dále vycházíme z odborných publikací i internetových časopisů a z novinových článků, zabývajících se náladou ve společnosti v rámci multikulturních témat. Vědomosti čerpáme také z *multicultural policy indexu*, ale zároveň upozorňujeme, že existují i jiné indexy, které si také představíme.

1 Co spojuje multikulturní názory, aneb co je to multikulturalismus?

Na počátku 20. století představoval multikulturalismus jedno z hlavních témat politické filozofie a sociální teorie. Za jeho vzestupem stála především změna krize vnímání sociální reality tehdejšího světa. Nové vnímání světa v humanitních a společenskovědních oborech se formovalo ve dvou tzv. *obratech* – kulturního a globálního. Kulturní obrat se objevil již v první čtvrtině 20. století. Globální obrat pozorujeme až na konci posledního desetiletí. Následkem prvního obratu bylo, že si člověk uvědomil, že kultura je důležitá pro tvorbu individuální a kolektivní identity a podílí se na ní. Jinak řečeno kultura je sociální fenomén, který má významné politické souvislosti. Globální obrat se zase formoval jako reakce na komplexní proces globalizace, který kromě ekonomických a politických změn bere v potaz také kulturní změny. Především se věnuje vztahu mezi jednotlivými kulturami přesněji řečeno nositelů těchto kultur. Důležité je uvědomit si, že pokud chceme hovořit o kultuře, musíme brát v potaz, že lze mluvit o různých tématech kultury a různých typech kultury, např. o národní kultuře – jinak nazývané dominantní kultura. Dále lze hovořit o kulturách různých menšin. Kulturu je možné určovat také dle velikosti celků, které mohou být vymezovány jak geograficky, tak politicky – západní kultura, čínská kultura, či nakonec kulturu lze dělit dle náboženského vyznání – muslimská, křesťanská kultura nebo konfuciánská kultura (Song 2017). Z toho vyplývá, že ústředním tématem multikulturalismu je v současném politickém diskurzu a v politické filozofii především to, jak chápat a reagovat na výzvy spojené s kulturní a náboženskou rozmanitostí na základě soužití nositelů různých kultur.

Právě multikulturalismus upozorňuje na příležitosti a nebezpečí rozdílných světů existujících na Zemi. Debaty na toto téma se ve společnosti vedly již dříve a také se jim dostávalo patřičné pozornosti, hlavně během éry humanismu a renesance. Přesto v dnešní době otázka rozmanitosti a odlišných názorů dostala řadu nových podob, které souvisejí s rozvojem demokracie (např. pojetí lidských práv) či globalizace (např. růst migrace), kdy je svět mimo jiné také ovlivňován událostmi vzdálenými na míle daleko. Převážně v tom tkví odlišnost ve vnímání multikulturalismu v renesanci a v dnešní době, kdy žijeme v rychlejší a uspěchanější éře internetu. Ta zajišťuje, že se můžeme stát „přímými“ účastníky různých událostí, odehrávajících se na různých místech na planetě přes obrazovku počítače, televize či rádia.

V současné době existuje nepřehledné množství názorů a literatury, zabývající se multikulturalismem. Souvisí to s tím, že neexistuje společenská shoda či přesná definice, co multikulturalismus znamená. Shoduje se na tom celá řada akademiků, např. Barry (2001) shledává literaturu o multikulturalismu natolik zmatenou, že je stěží hodná kritiky. Další akademik Fish (1998: 78) vnímá multikulturalismus jako nesouvislý koncept, který nelze potvrdit ani odmítnout. S tímto názorem se ztotožňuje Will Kymlicka (2007: 16–18) z důvodu širokého a nejasného vymezení multikulturalismu. Výše zmíněné názory se dají jednoduše napadnout, protože celá řada akademiků zase tvrdí opak. Tuto rozmanitost a obecnost témat vítají např. odborníci Phillips (2007) a Miller (1995). Na druhou stranu považujeme za důležité si uvědomit, že multikulturalismus zkoumá svět, společnost a jedince, kteří jsou rozdílní a na svět nahlíží různě. Toto vědomí rozmanitosti, obecnosti a nejasnosti vyváří úskalí, na které se multikulturalismus snaží hledat odpovědi. Toto uvědomění je považováno za silnou a zároveň slabou stránku multikulturalismu, s níž se musí multikulturalisté vypořádat (Murphy 2012: 12).

Představitelé multikulturalismu se snaží vyrovnat s kulturní a sociální rozmanitostí, kde jsou jednotlivé společnosti, národy a jednotlivci rozdílní. Dle Parekha (2000: 3) je multikulturalismus o kulturní rozmanitosti a kulturně zakotvených rozdílech, které nabývají mnoha podob. Jak uvádí, tři z nich jsou nejznámější a nejběžnější. Jde o subkulturní, perspektivní a společenskou rozmanitost. U *subkulturní¹ rozmanitosti* lidé i přes některé z rozdílů jako je jejich postavení a vyznání sdílí společnou kulturu v rámci společnosti. Takto sestavenou společnost můžeme dělit do dvou skupin. V první skupině můžeme společnost rozlišovat dle sexuální orientace. V druhé skupině lze lidi označovat určitým sociálním postavením, např. rybáři, horníci, umělci, akademici atd. I přesto, že každá z výše jmenovaných skupin řeší na první pohled zcela odlišné problémy, musíme si uvědomit, že přesahují jedna do druhé. Například horník se může hlásit k homosexuální orientaci a opačně homosexuál zase může být horníkem. Toto uvědomění, že nejen dominantní heterosexuálové mohou být horníky, či horníci musí být pouze heterosexuálové, znamenalo rozšíření sociální a kulturní rozmanitost stávajících kultur. Máme tím na mysli, že je nutné brát ohled na sociální, kulturní a sexuální rozmanitost a neexistuje zde pouze jedna možnost, podle které lze

---

¹ Soubor specifických norem, hodnot, vzorů chování a životní styl, charakterizující určitou skupinu v rámci širšího společenství (např. v rámci tzv. dominantní kultury) (A. Cohen).

vnímat kulturu. Zároveň je nutné si uvědomit, že tyto rozmanitosti se mohou různě kombinovat. A to tak, že uvědomění si existence sexuální orientace a sociálního postavení jako subkultur nepředstavuje novou alternativní kulturu, ale rozšiřuje kulturu stávající v rámci státu, kdy rozlišuje např. heterosexuálního bílého horníka od homosexuálního černého horníka.

Druhou podobou kulturní rozmanitosti mohou být lidé, kteří jsou kritičtí k některým ze základních principů a hodnot převládající kultury a snaží se dominantní kulturu změnit v určitých zajetých liniích, např. feministé napadají patriarchální způsob života, nábožensky založení lidé napadají ostatní náboženství, „zelení“ se snaží bojovat proti technokratům atd. Tyto skupiny mají jeden společný cíl, který má změnit zavedený společenský pořádek. Parekh (2000) tuto podobu považuje za *perspektivní a názorovou rozmanitost*.

Třetí podobu kulturní rozmanitosti představují noví přistěhovalci, dlouhodobé specifické skupiny, jako jsou Židé, Amišové, Romové, Katalánci, Skotové, náboženské skupiny atd. Parekh tuto podobu chápe jako *společenskou rozmanitost*.

Všechny zmíněné skupiny sdílí společné vlastnosti a v reálném životě se dokonce překrývají, např. homosexuál je také horník a horník může být židovského vyznání. Jsou to tři druhy rozmanitosti, které ve společnosti nebo v rámci jednotlivce můžeme pozorovat. Důležité body, které definují výše zmíněné rozmanitosti, a je nutné s nimi počítat, jsou:

- *Subkulturní rozmanitost* nechce nahradit dominantní kulturu, ale chce ji rozšířit a otevřít pro většinu společnosti. I přesto, že se snaží subkultura rozšířit dominantní kulturu, není vždy jednoduše přijata a akceptována – pohled na homosexuální sňatky.
- *Perspektivní rozmanitost* představuje vizi, kterou lidé v myšlenkách akceptují či odmítají, ale nakonec ji v běžném životě ignorují.
- *Společenská rozmanitost* je spojena s dlouhou historií jednotlivých společností a z toho, jak se vyvíjely dané společnosti.

V předchozích řádcích o rozmanitosti spatřujeme multikulturalismus a multikulturní společnost. Z toho vyplývá, že multikulturalismus může být definován rozmanitostí společnosti. Všechny druhy rozmanitostí mají své výhody a nevýhody. Z tohoto výčtu je

patrné, že multikulturalismus má svůj záběr také v úvahách o genderových vztazích, vztazích mezi generacemi, pozici zdravotně handicapovaných nebo příslušníků menšin. A při těchto úvahách se multikulturalismus snaží vypořádat s otázkou další demokratizace společnosti, aby nebyla rozvíjena jen dominantní neboli většinová demokracie, ale usiluje o prosazování práv menšin, původních obyvatel a snaží se o obranu proti jejich diskriminaci nebo přehlížení (Song 2017). Všechny výše zmíněné skupiny společnosti touží v podstatě o totéž, o **uznání**. To vede k dalšímu pojetí multikulturalismu, kdy Taylor (1994: 26) považuje uznání za ústřední pojem uznání identity.

V tomto ohledu můžeme souhlasit s Taylorem. Protože pokud by skupiny byly uznávány napříč celým spektrem společnosti a všemi skupinami, nemusel by multikulturalismus řešit dominantní menšinové skupiny, kulturní rozdíly a jejich uznání. Všechny skupiny by měly stejná práva, stejné zacházení, vzdělání, stejné procento obyvatel by participovalo na politickém a sociálním životě, což v dnešní době stále neplatí – dokazují to např. sňatky homosexuálů, sociálně vyloučené lokality, inkluze, šikana a mnohem víc. Vyloučení ze společnosti Taylor (2001) chápe jako *zneuznání*. A tento „nešvar“ vidíme napříč celou společností od intersubjektivní až po politickou sféru – toto spojení můžeme sledovat na tématech přistěhovalců, náboženství, sexuální orientace, rasy atd. (Kymlicka 2012: 22). Zde by mohla být vznesena námitka, že člověk je nejvíce ovlivňován společností a jeho intersubjektivní názor náklonnosti či odporu k nějaké společenské skupině či jednotlivci si člověk nevytváří jen tak, ale skrze dialogy, které vede. To je sice pravda, ale je nutné si uvědomit, že každý člověk se rozhoduje na základě informací, které má, je ovlivněn minulými dialogy nebo zprávami a zejména prostředím, v němž od narození vyrůstá. Můžeme to chápat jako nevědomé sbírání informací, dle kterých se lidé samostatně rozhodují a hledají další informace. Co tím máme na mysli? V západních zemích se mluví o teroristech, kteří jsou asociováni s islamismem. To může myšlení jednotlivce ovlivnit natolik, že ať přijede do jakékoliv islámské země, bude se sám sebe v duchu ptát, kdo z lidí, které potkává běžně na ulici, jsou teroristé, a jak by se zachoval v případě náhlého útoku na svou osobu. Čím více času tráví v dané zemi, zvyšuje se pravděpodobnost na základě vědomého, ale i nevědomého získávání informací, uvědomění si nových poznatků, že o něm místní smýšlejí stejně jako on doposud o nich a on momentálně jako jedinec v cizí zemi může být považován za záškodníka pro danou kulturu. Toto uvědomění může vést „cizince“ k přehodnocení jeho

názoru, který mu byl dán výchovou, médií a okolím v jeho zemi. Může začít o dané kultuře uvažovat jinak, než je nastavena politická nálada o dané společnosti v zemi, odkud přišel. Tímhle okamžikem se utváří intersubjektivní sféra myšlení, kdy se jedinec na základě dosažených informací rozhodne, co si bude myslet o dané kultuře a zda je daná kultura hodna jeho uznání.

Taylor (2001) tyto kulturní rozdíly nazývá politikou difference, kdy jedinci tvořící dohromady skupinu a poté společnost, uznávají odlišnosti druhých. Na druhou stranu Fay (2002: 14) upozorňuje, že pokud je svět oddělen hranicemi, které určují další společnost žijící ve vlastním rámci, jak je možné, abychom ji z druhé strany hranic porozuměli, když za hranicemi žije jiná společnost, která uznává jinou kulturu, která může být proti našim společenským hodnotám? Vystává další otázka, která ze společností má pravdu? Kterou máme jako jednotlivci ctít? Odpovědi na tyto otázky by mohlo být, že pouze lidé ze stejné sociální skupiny by mohli reagovat na stejnou sociální skupinu, pouze lidé stejného pohlaví by mohli na sebe reagovat, stejné rasy by mohly reagovat pouze na sebe. Pokud se zaměříme na detaily, uvědomíme si, že takové smýšlení je odsouzeno k nezdaru – zkuste najít nějakou skupinu lidí, kde všichni mají stejné vyznání, jsou stejného pohlaví, zastávají stejné povolání a jejich počet je natolik velký, že dokáží ovlivnit ostatní kultury, aby se k nim přidaly. Multikulturalismus můžeme vnímat také ve vzdělávání, protože kromě toho, že vzděláváním rozvíjíme poznatky a dovednosti, tak také vzdělání rozvíjí sociální identitu účastníků. Blum tvrdí, že kultura, která ctí stejné hodnoty, je nesmyslná představa, která se vkradla do multikulturního diskurzu. Oproti tomu Taylor obhajuje uznání skupin stejně jako jednotlivců. Dle Bluma je to chyba, kterou Taylor v popisu uznání dělá, protože je nutné rozeznávat a uznávat jedince a skupiny. Nikoliv brát jednotlivce a skupiny jako to samé i přes to, že jednotlivci tvoří skupiny, ale skupiny mohou být tvořeny odlišnými jednotlivci. Tím je myšleno, že do jedné skupiny mohou patřit bílí, černí, žlutí, staří, mladí. Blum tedy rozlišuje tři druhy uznání.

- A. jednotlivce odlišné kulturní identity,
- B. kulturně definované skupiny,
- C. kultura sama o sobě.

Je dobré si uvědomit, že o kultuře se tu jedná jako o etnické kultuře. Když Taylor a Blum hovoří o multikulturalismu, neberou v úvahu profesní kulturu, regionální kultury, institucionální kultury, sousedské kultury, rodinné kultury, pokud se tedy nejedná o pozdější formu etno-kultury. Ale i přes to, že nejsou výše zmíněné druhy „kultur“ brány v potaz, je nutné si uvědomit, že pro určité jedince mohou být hluboce důležité. Jak se liší výše zmíněné tři druhy uznání? Do první skupiny se řadí čistě jednotlivci, kteří reprezentují svoje etno-kultury, jež pro danou kulturu mohou, ale také nemusí být důležité. Druhá skupina kulturně odlišných skupin odpovídá skupině (kultuře), kam patří – Afroameričan, polský Američan, Quebeckové, Etiopané aj. Jsou to skupiny, v kterých jsou jednotlivci členy určité skupiny. A v poslední skupině, v kultuře samé o sobě, jde o životní styl, kulturní projevy a lidovou kulturu. Zde se se vytváří kulturní produkty dané jednotlivým kulturám. Blum rozeznává pouze uznání osob, ale myslí tím i skupiny osob. Dle něj jsou to lidské bytosti, které si zaslouhují uznání. Nikoliv pouze kultury, ale osoby jsou ti, kdo zaslouhují uznání. V jeho pojetí chápání kultury se tudíž vylučuje třetí skupina (Blum 1998: 75–77). Z toho vychází fakt, že lidé by neměli být diskriminováni na základě svého vyznání, rasy, barvy pleti. Ale pokud již mají být nějak diskriminováni, tak na základě jejich chování a toho jakými jsou lidmi.

Výše popsané řádky poukazují na nejednoznačnost a obsáhlost fenoménu multikulturalismu. Někteří v něm spatřují rozmanitost Parekh (2000), jiní tuto rozmanitost vidí v uznání Taylor (2001), Fay (2002) zase multikulturalismus vnímá z pohledu utvořených hranic, které oddělují jednotlivé kultury. Důležité je si uvědomit, že všichni tři jmenovaní autoři mají společný zájem. Všichni vyzdvihují význam respektování a přizpůsobování se kulturním rozdílům, na které během života narážíme. Z výše zmíněných řádků také vyplývá, že multikulturalismus se věnuje etnickým nebo kulturním skupinám v rámci společnosti. Pokud pojednáváme o tomto druhu vnímání kultury, je to vždycky s ohledem na státní problémy, jak zařadit odlišné národnosti, rasy do určité společnosti a přinutit je k participaci na sociálním a politickém životě a naopak jak zamezit jejich diskriminaci a podpořit jejich přijetí. Druhým způsobem, jak lze multikulturalismus chápat, je považovat ho za ideální stav. K ideálnímu stavu mají státům dopomoci politiky týkající se začlenění sekundární společnosti jak pomocí adaptace, tak asimilace. V jednotlivých případech to může být teorie salátové mísy či tavícího kotle (Horton 1993: 1–2). Což vede některé z akademiků

M. Jakoubek a T. Hirt (2005) k přesvědčení, že málokterá myšlenka se za tak krátkou dobu své existence dostala v tolika směrech do slepých uliček a většina otázek stále zůstává nezodpovězená nebo s ní souhlasí jen malý okruh lidí. Přestože by se dalo říct, že multikulturalismus vede většinou do slepé uličky, stal se z něho velmi vlivný koncept, který by neměl být zavrhován, jak někteří z kritických multikulturalistů tvrdí (viz třetí kapitola). Naopak mnozí akademikové tvrdí, že je nutné jej zkoumat, protože má dopad na celou řadu významných politických a společenských důsledků, které vyžadují, aby se o nich vedla poučná, racionální a střízlivá debata.

1.1 Počátky multikulturalismu

Kde a kdy se začalo mluvit o multikulturalismu jako takovém a kdy se začal klást důraz na vnímání společenské rozmanitosti v jednotlivých státech? Tyto otázky si klademe v této kapitole. Prvně pojednáme o tom, jak se s multikulturalismem setkáváme napříč obdobími, protože je nutné si uvědomit, že multikulturalismus se vyvíjí celá staletí. Poté nás bude zajímat, jak se multikulturalismus vyvíjel a byl akceptován v různých zemích.

Můžeme říct, že multikulturalismus jako takový tu byl již za dob římské říše, kdy římské legie expandovaly do různých zákoutí světa a braly zajatce a otroky, a některé z nich přiváděly zpátky do Říma. Bohatí Římané je pak využívali převážně v gladiátorských soubojích, jako své služebnictvo, či pro své pobavení. Byli jejich otroky a využíváni pro všechny možné situace, na které si lze vzpomenout. Myšlenku multikulturalismu můžeme také vnímat během zámořských objevů, kdy evropští mořeplavci začali zakládat osady na právě objeveném světadílu. V rámci zámořských objevů roste také obchodování se vzdálenými asijskými zeměmi a na tento popud námořnické země jako Británie či Španělsko zakládají své obchodní společnosti a stále více využívají plavbu lodí pro obchodování. Pracující lidé se kvůli těmto společnostem začínají usazovat ve vzdálených krajích, učít se novým zvykům a způsobům nebo se snaží původní obyvatelstvo naučit svému jazyku a kultuře. Myšlenka multikulturalismu a propojování kultur tu vždycky byla a bude, akorát vždy vnímána odlišně a v každé zemi zahrnuje něco jiného. To nás vede k druhému bodu této kapitoly.

Každá země se s multikulturalismem začala setkávat s jiným časovým odstupem, v jiné situaci a také přijetí této myšlenky by se v každé zemi dalo považovat za zcela odlišné.

Následující řádky popisují vývoj a přijetí multikulturalismu v několika evropských zemích, jako je Velká Británie, Německo, Nizozemí, a dále pojetí multikulturalismu v Austrálii, v USA a v Izraeli. Některým zemím se budeme věnovat více, jiným méně, podle toho, jak vysoce v nich koncept multikulturalismu rezonoval. Tak jako není v našich silách a ani cílem této diplomové práce popsat veškerý průběh vzniku a chápání multikulturalismu, nebudeme se o to pokoušet ani v následujících řádcích. Ale je nutné popsat alespoň vývoj konceptu multikulturalismu a jeho přijetí v některých zemích, abychom poté mohli lépe pochopit a analyzovat, zda je koncept multikulturalismu akceptovatelný či nikoliv.

První zemí, ve které v krátkosti popíšeme vznik multikulturalismu, jsou Spojené státy americké, kde se začíná o této myšlence mluvit od druhé poloviny 60. let 20. století. V té době se obyvatelé různých „skupin“ či „komunit“, sdílejících společný rasový původ, začali dovolávat tzv. uznání. Následkem bylo vytvoření etnorevitalizačního hnutí, které ve svém důsledku odmítá dosavadní univerzalistický asimilacionismus, který má za cíl utvoření jednotného homogenního amerického národa, a také zaujímá nesouhlasný postoj k názoru Martina Luthera Kinga, jenž bojoval za rovnost všech lidí bez ohledu na jejich původ, rasu a náboženské vyznání (Hirt – Jakoubek 2005: 14). Přestože koncept jednotného „amerického“ nebo spíše kteréhokoliv národa se může zdát skvělý, v praxi to bohužel tak neexistovalo a neexistuje. A to hlavně proto, že ve většině případů můžeme vidět, že běloch-muž-protestant-původem Anglosas je zvýhodňován oproti jedincům příslušným k „jiným“ kulturám nebo menšinám. V tomto období se jak boj proti diskriminaci jednotlivců na základě etnického či rasového stigmatu, tak boj za společenskou rovnost zvrhl v boj za uznání politické svébytnosti etnických skupin. Hlavním důvodem je, že skupiny jako afričtí Američani nepřišli do Spojených států dobrovolně za lepším, ale jejich předci byli původně dovedeni jako otroci, kteří nemají žádná práva (Kymlicka 1995: 25). To může vést právě k oné neúctě, namířené proti nim, protože společnost se ještě nevzpamatovala z dřívějších křivd, jež byly na afrických Američanech napáchány. Bojí se tedy, že kdyby dostali větší rovnoprávnost a stejné příležitosti jako Američané, nebyli by Američané již tak „mocným“ a hrdým národem jako bývávali. Dle Taylora (2001) ustupuje během tohoto období, které je nazýváno etnickým obrozením, logika občanských práv a začíná se řešit otázka kolektivních práv etnických minorit včetně nároku na uznání odlišných kultur či tradic v rámci amerického politického života.

Velká Británie se začala otázkou skupinových práv etnických menšin zabývat zejména v souvislosti s dekolonizací a tzv. „druhou“ poválečnou vlnou mezinárodní migrace, která probíhala v 60. letech 20. století. V této době přichází na Britské ostrovy lidé z dekolonizovaných zemí z jihovýchodní Asie a Afriky. Tím vznikal nárůst obyvatel asijského původu a Afro-karibčanů. Velká Británie i přes nadřazenost dominantní (vlastní) kultury nechávala prostor pro jiné menší kolektivní identifikace. Jednoduše řečeno, dávala prostor k rozvoji a participaci i pro ostatní kultury – např. v rámci jednotlivých regionů a náboženství. V tomto ohledu se liší od amerického diskurzu, který využívá myšlenku tzv. *tavícího kotle*. Od té doby, co si Velká Británie uvědomila multikulturní ideu, snaží se nadále tento koncept rozvíjet a zohledňuje různé etnické identifikace (Grillo 1998: 178–180). I přes podporu myšlenky multikulturalismu obvinil David Cameron politiku své země, že dostatečně nepodporovala myšlenku společné identity a podporovala muslimskou segregaci a radikalizaci (Cameron 2014).

Ve Francii je myšlenka multikulturalismu zase řešena z pohledu projektu jakobínské republiky, kdy otázka menšinové kultury je řešena z pozic navzájem svobodných a rovných občanů a politicko-kulturního homogenního státu. V takovém státu je veřejný prostor cíleně sterilizován od veškerých partikulárních loajalit. Ve Francii je hlavním tématem jednotlivý občan a nikoliv skupina. Francie je jasným příkladem, kde se multikulturní myšlenka „neuchytila“. I přesto, že je velmi diskutovatelná, viz nošení hidžábu nebo jednotlivá městská ghetta – francouzská ghetta (Hirt 2007: 47). Také bývalý prezident Nicolas Sarkozy označil v únoru 2011 myšlenku multikulturalismu za selhávající (Heneghan: 2011).

Německo se od 60. let 20. století s otázkou multikulturalismu potýká hlavně s ohledem na pokrevní původ, jazyk, kulturu a vazbu k určitému území. Tato myšlenka se promítá hlavně do otázek imigrantů, kdy němečtí občané nesouhlasí s tím, že imigranti patří do jejich národa. A vzhledem k předešlé myšlence pokrevního původu patřit ani nemohou a v budoucnosti ani nebudou (Kymlicka: 1995: 23). Přesto si je do své země zvali, aby se podíleli na ekonomickém rozvoji. V dnešní době můžeme pozorovat změnu v tomto myšlení. Od myšlenky pokrevního se již opouští a přechází se na podporu občanského chápání národa. Němci podporují imigranty převážně z toho důvodu, že je chápou jako ekonomické imigranty a pokud jim pomohou, je větší předpoklad, že se vrátí do svých zemí a opustí tak Německo

(Hirt 2007: 47). Angela Merkelová v říjnu 2010 prohlásila myšlenku podporující pomoc ekonomickým migrantům za selhání. A to z důvodu, že se migranti nevracejí zpátky do svých zemí, ale usazují se v Německu a přivádějí si rodiny ze svých zemí a své tradice a kulturu. V této souvislosti také upozornila, že koncept a myšlenka multikulturalismu selhala (Weaver 2010). Dle Kymlicky (1995: 23) je zcela logické, že by lidé, ať již jsou jakéhokoliv původu a dokáží se vypořádat s každodenními strastmi všedního života, jazykem a historií, žijící na území cizího státu, měly mít zcela normálně a legitimně možnost získat občanství bez ohledu na svůj původ a rasu a stát se občany *de facto*.

Další zemí, která se na přelomu 70. a 80. let 20. století potýkala s multikulturalismem, kdy se v jejím politickém spektru objevují konkrétní postupy hlásající integraci se zachováním identit menšin, je Nizozemí. I přes toto proklamování integrace menšin bylo stále v rozporu s myšlenkou kolektivní identity jednotlivců. Proto se v dalších letech opouští od důrazu na kolektivní autonomii a specifčnost menšin a klade se důraz na individuální odpovědnost a závazky. Z toho důvodu se název menšinové politiky začal nahrazovat pojmem integrační politiky. V novém tisíciletí spatřujeme, že tyto dvě myšlenky jsou přijímány s rozpaky a akceptovány spíše negativně než pozitivně a jdou proti myšlenkám multikulturalismu (Bloemraad 2011; Hirt 2007: 48).

V Austrálii se s konceptem multikulturalismu setkávají na počátku 70. let 19. století z důvodu narůstající asijské populace a přítomnosti neasimilujících se obyvatel. V Izraeli to bylo již v 60. letech z důvodu rozdílnosti orientálních a sefardských Židů.

Vývoj multikulturalismu a jeho šíření napříč světovými zeměmi můžeme vidět z následujícího grafu, který vytvořili akademikové Queenské univerzity v Ontariu Keith Banting a Will Kymlicka a nazvali jej *multiculturalism policy index* (MCP index). Tento index ukazuje vývoj multikulturalismu ve 21 západních zemích v letech 1980, 2000 a 2010 pro tři menšinové skupiny: skupina imigrantů, historicky národnostních menšin a původních obyvatel. Každá z 21 zemí byla hodnocena na základě 8 základních opatření, které země přijaly: začlenění etnické reprezentace do veřejných médií a veřejného života, výjimky z oblékání podle veřejných zákonů, podpora dvojího občanství, financování etnických organizací na podporu kulturních aktivit, financování dvojjazyčné výuky a výuky mateřského jazyka, a nakonec pořádání veřejných akcí pro imigranty. Důvodem pro vybrání těchto

8 indikátorů bylo to, že pokud se vlády rozhodly přijmout některé z těchto opatření, tak se dají považovat za podporovatele multikulturalismu. Přijmutí těchto opatření by znamenalo, že se snaží bojovat proti diskriminaci a vyloučení menšin (Kymlicka: 2012: 7–8). Tento index je podobný s Indicators of Citizenship Rights for Immigrants (ICRI) a Migrant Integration Policy Indexem (MIPEX). ICRI index vytvořil v roce 2005 Ruud Koopmans se svými dalšími kolegy (Bloemraad 2011). MIPEX v roce 2015 zahrnoval 167 faktorů rozdělených do 8 oblastí, jako je uplatnění na trhu práce, získání občanství, vzdělání, zdraví, rodinná setkání, dlouhodobý pobyt, anti-diskriminace a politická participace. Zahrnuje 38 zemí, aby obsáhl co nejširší spektrum společnosti. Koncem roku 2020 má být aktualizován a zahrnovat ještě větší spektrum zemí (Huddleston – Bilgili – Joki – Vankova 2015). Pro naši analýzu použijeme *Multicultural policy index*. Z grafu lze vyzorovat, jaké země jsou multikulturní a jaké se za ně pouze považují, ale na základě uvedeného grafu jimi nejsou a samozřejmě se jimi ani nesnaží být.

	TOTAL SCORE			
	1980	1990	2000	2010
Austrálie	5,5	8	8	8
Rakousko	0	0	1	1,5
Belgie	1	1,5	3,5	5,5
Kanada	5	6,5	7,5	7,5
Dánsko	0	0	0	0
Finsko	0	0	1,5	6
Francie	1	2	2	2
Německo	0	0,5	2	2,5
Řecko	0,5	0,5	0,5	2,5
Irsko	1	1	1,5	4
Itálie	0	0	1,5	1,5
Japonsko	0	0	0	0
Nizozemí	2,5	3	4	2
Nový Zéland	2,5	5	5	6
Norsko	0	0	0	3,5
Portugalsko	0	1	3	3,5
Španělsko	0	1	1	3,5
Švédsko	3	3,5	5	7
Švýcarsko	0	0	1	1
Velká Británie	2,5	5	5	5,5
USA	3,5	3	3	3

Tabulka 1. Multicultural policy index (<https://www.queensu.ca/mcp/>, 12. 4. 2020)

V Německu vidíme jasný progres během měřených let, ale stále bylo a v roce 2010 je jednou ze zemí nejméně podporujících koncept multikulturalismu. Na opačném konci grafu stojí země jako Kanada a Austrálie, jež přijaly nejširší škálu multikulturních politik. Ve středu grafu se nacházejí země jako Belgie, Nový Zéland, Velká Británie a USA, které si drží svůj „standart“. Nejméně multikulturními zeměmi z 21 uvedených jsou Dánsko, Francie, Norsko a Švýcarsko. Na první pohled je zřejmé, že vstupem do Evropské Unie se státům raketově zvýšil zájem o myšlenku multikulturalismu a snaha zahrnout tento koncept do svých politik. Jedinými dvěma zeměmi, u kterých se snížil zájem o rozšíření a koncept multikulturalismu jsou Itálie a Nizozemí. V Itálii to může být tím, že u moci jsou pravicové strany, které vyzdvihují italský národ. V Nizozemí je důvodem listopad 2004, kdy byl zastřelen publicista Theo Van Gogh a k moci se dostala pravicová strana Geer Wilder's People's Party (Hirt 2007: 47). Určitě může vyvstat námitka, že dle jiného grafu se za multikulturní považují i země, které v tomto grafu nefigurují. Tento graf jsme ale vybrali záměrně, neboť je vytvořen Willem Kymlickou, který je jedním z nejvýznamnějších zastánců a představitelů multikulturalismu. V této kapitole jsme si v krátkosti nastínili vývoj a situaci v souvislosti s konceptem multikulturalismu v různých časových dekadách. Poté jsme přešli do 20. století, představili si a ukázali pomocí MCP indexu země, které se v určitém slova smyslu setkaly či dokonce přijaly některou z politik multikulturalismu. Těmito zeměmi byly Spojené státy americké, Velká Británie, Německo, Francie, Nizozemí a další. V některých bylo přijetí multikulturalismu vřelejší než v jiných. To samé platí i o průběhu, kdy v určité zemi byl klidnější. A nakonec, že některé země si uvědomily, že koncept multikulturalismu není tak skvělý, jak se na první pohled mohlo zdát. K těmto zemím patří Nizozemí, Německo a Francie.

2 Multikulturalismus? Aneb z čeho se skládá slovo multikulturalismus?

V této kapitole bychom rozebrali samotné slovní spojení multikulturalismus. Bude nás zajímat, z čeho se multikulturalismus skládá a s jakými jeho druhy se můžeme setkat a pracovat. Když už víme o vývoji a počátcích multikulturalismu napříč různými zeměmi, jako je Nizozemí, Velká Británie, Německo, Izrael, Austrálie aj., přijde nám vhodné rozebrat také toto slovní spojení multi a kultura. Termín „multikulturalismus“ se často používá jako popisný pojem, vystihující rozmanitost ve společnosti, uznání, ale na druhou stranu může být také chápán v kontextu západně liberálních demokratických společností. Zastánci multikulturalismu odmítají tzv. *myšlenku tavicího kotle*, podle níž se členové menšinových skupin asimilují do dominantní kultury ve prospěch ideálu a rozdílné prvky či rysy se „přetavují“ a vytváří jeden homogenní harmonický celek. Vesměs jde o metaforu vystihující společnost, která zahrnuje různé typy lidí v jednotnou společnost žijící v harmonii, např. Spojené státy americké (Ašenbryl 2010). Zastánci multikulturalismu v případě imigrantů zdůrazňují, že multikulturalismus by měl být slučitelný s jejich integrací do společnosti, nikoli namířený proti nim. Politika multikulturalismu má poskytovat přistěhovalcům spravedlivější podmínky integrace a možnosti participace na politickém a společenském životě. Moderní státy jsou organizovány kolem jazykových a kulturních norem dominantních skupin, které je postupem času vytvářely (Kukathas 1992, 2003). I v běžném životě pozorujeme, že multikulturalismus proudí všemi dimenzemi společnosti. Od dimenze národního státu k menším jednotkám, jako jsou komunity a sousedství. A naopak do vyšších dimenzí od národního státu na globální úroveň. Rozdíl mezi dominantními a menšinovými skupinami je převážně v tom, jak je s nimi nakládáno v sociálním životě. Menšinové skupiny se potýkají s větším množstvím překážek než členové dominantní skupiny. Tak jako se nemohou shodnout dominantní názory s minoritními, také akademici mají rozdílné názory. Někteří chtějí toleranci menšinových skupin na základě ponechání určité volnosti, jiní naopak argumentují, že pouhá tolerance rozdílů, které ostatní skupiny tolerují, postrádá zacházení s příslušníky menšinových skupin jako se sobě rovnými. Dominantní skupina má uznávat názory menšinových skupin a případně je zakomponovat do své koncepce (Song 2017). Co tím chtějí naznačit? Multikulturalismus v sobě zahrnuje „kulturu“ a „různé kulturní

skupiny“, odlišná náboženství, jazyky, etnika, národnosti a rasy. Kultura je sporný koncept, který se neustále vyvíjí a slučuje všechny výše zmíněné pojmy nebo se jim alespoň rovná. Největší výzvou pro imigranty, aby byli schopni začlenit se do nové kultury, bývá vypořádat se s jazykovou bariérou a rozdílným náboženstvím, protože lidé se od přírody bojí toho, čemu nerozumí (Song 2008). Proto národnostní menšiny požadují práva samosprávy. Na druhou stranu má rasa v multikulturním diskurzu omezenější roli. Antirasismus, jenž zahrnuje názory, akce, hnutí a politiky přijaté nebo vzniklé proti rasismu, a multikulturalismus jsou rozdílnými pojmy, ale přitom příbuzné, jelikož oba v sobě zahrnují ideu rasy (Blum 1992: 14). Nároky na uznání v rámci multikulturního vzdělávání jsou požadavky nejen na uznání aspektů skutečné kultury skupiny (např. africko-amerického umění a literatury), ale také na uznání historie skupinové podřízenosti a doprovodné zkušenosti (Gooding-Williams 1998).

Multikulturalismus se vypořádává s problémy každodenního života. Multikulturní úvahy mohou být o vzdělávání, sociální politice, pracovním právem a mnoha dalších odvětvích týkajících se společnosti. A jako mnoho jiných vědeckých přístupů se vypořádává s formou jak empiricky, tak analyticky orientovaných příspěvků normativní cestou. Z tohoto důvodu vznikají všelijaká různá nedorozumění. V některých případech jim lze předejít tím, že badatel přesně popíše, jaký multikulturalismus analyzuje. Pomocí multikulturalismu jde označit současný stav, vývojový trend nebo ideální stav jako něco, k čemu je vhodné směřovat (Hirt 2007: 42–43). Z výše analyzovaného slovního spojení multikulturalismu můžeme usuzovat, že je živým konceptem, který se mění a vyvíjí v čase a řeší odlišná sociální témata. A to v případě, že ve 21. století se o multikulturalismu hovoří hůře než v minulosti, kdy se toto téma občas považovalo za kontraproduktivní a konfliktní. Multikulturalismus je heterogenní koncept, který zahrnuje celou řadu více či méně odlišných odvětví. To dokazuje fakt, že od 60. let 20. století se objevila celá řada hledisek a principů, které se snaží multikulturalismus určitým stylem popsat a vysvětlit. Danými hledisky mohou být hledisko zabývající se mírou autonomie skupin a jednotlivců v moderních společnostech, hledisko soustředící se na obranu kolektivních identit nebo hledisko zabývající socio-ekonomickými rozdíly a příčinami a jejich odstraněním. V rámci těchto hledisek lze rozlišovat tři druhy myšlenkových proudů multikulturalismu, jež se objevily na akademické a politické scéně – kritický model, liberální model a pluralistický model. Vysvětlíme si je v následujících řádcích.

2.1 Pluralistický model

V případě, že se v akademické, politické a mediální sféře mluví o multikulturalismu, má se na mysli právě tento model, který je totožný s politicko-filozofickou koncepcí, označovanou jako komunitarismus (Hirt 2007: 50). V rámci sociologie a filozofie nacházíme v současné době odlišné pojetí a význam konceptu multikulturalismu. Jde o směr politické filozofie, který proti individualismu zdůrazňuje společnost a společenství, společné hodnoty a obecný prospěch. Individuální práva je třeba udržovat v rovnováze se zájmy národní a případně nadnárodní společnosti. Komunitarismus vystihuje snahy o vytvoření národnostních, rasových či náboženských komunit, které zájmy své komunity kladou nad zájmy národní. Zastánci komunitarismu představují volný filozofický směr. Vznikl ve 20. století jako odpověď na Rawlsovu knihu *Teorie Spravedlnosti*. S pojmem komunitarista jsme se mohli setkat již v knize Johna Goodwyna Barmbyho, který takto označoval akademiky utopického socialismu (Sons of Liberty 1996). Komunitarista je člověk, který se hlásí k národnímu nebo nadnárodnímu celku, kritizuje úpadek občanské účasti ve veřejném a společenském životě. Snaží se prosazovat tzv. pozitivní práva: bezplatné vzdělávání, zdravotnictví nebo sociální zajištění. Vzory komunitaristů jsou například Niccoló Machiavelli, Jean Jack Rousseau nebo A. Tocqueville. Na druhou stranu komunitaristé dílčích zájmů naopak filozofii národního celku zpochybňují a s poukazem na svou komunitu usilují v rámci národního společenství o specifická práva (Song 2017). Z toho plyne, že podle komunitarismu je svoboda jednotlivce závislá na existenci dobře fungujícího společenství. V tomto smyslu se liší od liberálního modelu, který za stěžejní vnímá existenci občanských a politických práv a svobodu jednotlivce (Kymlicka: 1995: 26).

2.2 Liberální model

Liberální model se v určitém slova smyslu nijak zásadně neliší od pluralistického modelu. Zastává stejnou myšlenku, že soudobé společnosti jsou kulturně různorodé v rámci linií specifických komunit či skupin. Od pluralistického modelu se odlišuje způsobem, jakým to dělá, protože oproti pluralistickému modelu se snaží o integraci jednotlivců. A to i těch, kteří patří do různorodých skupin a posléze se je snaží zapojit do občanského společenství sobě rovných a rovnoprávných osob. Jeho cílem je ukázat, že politický a symbolický zřetel

k partikulárním kolektivním příslušnostem není v rozporu s myšlenkou občanské rovnosti. Z toho vyplývá, že liberální model je v rozporu s nacionalismem, protože vylučuje řadu osob, které jsou již plnohodnotnými občany či oficiálními rezidenty státu. Ve výsledku to vypadá tak, že v současných státech dochází ke znevýhodňování menšinových skupin a k pokusu o potlačení kulturní rozmanitosti ve jménu státně-nacionálních ideologií, jež jsou zahaleny v liberalistické rétorice. Menšinovým skupinám jsou udělována dočasná práva či skupinová autonomie, které by posléze měly vést ke změně stavu, kdy budou odstraněny znevýhodňující faktory bránící ideálu individuální autonomie v kontextu konkrétních občanských společností (Hirt 2007: 52). Jedním z hlavních představitelů tohoto modelu je Will Kymlicka. Ve své knize *Multicultural Citizenship* tvrdí, že v diskuzi o multikulturním politickém uspořádání je nutné rozlišovat tři typy skupin, ať jsou jakkoliv velké. První skupinou jsou národní menšiny, kam spadají samosprávné společnosti v rámci širších sociálních útvarů. Druhou tvoří etnické skupiny, do nichž patří imigranti, kteří svoji zemi opustili a momentálně žijí na území cizího státu. Poslední skupinou jsou tzv. nová sociální hnutí, do nichž řadíme veškeré skupiny, jež jsou opomíjeny v rámci vlastní dominantní kultury a vlastní etnické skupiny (Kymlicka 1995: 19). Zde Kymlicka odlišuje například od Taylora či Parekha, neboť se do multikulturního kontextu nesnaží vmísit všechny menšinové skupiny, ale snaží se je od sebe odlišit. V tom spatřujeme jednu z kritik, která se na Kymlicku může snašet, že pro jednu skupinu platí jiná pravidla než pro jinou. A tak si můžeme položit otázku: nemá právě proti tomu multikulturalismus bojovat? Multikulturalismus přece podporuje sjednocenost, rovnost a svobodu menšin.

V rámci tohoto skupinového rozdělení navrhuje Kymlicka rozlišovat tři druhy práv, které určují charakter skupinové různorodosti vymezující multikulturní společenství. Prvním právem je právo na autonomní vládu, kdy charta OSN deklaruje nárok všech lidí na sebeuznání. Problémem však je, že již nespécifikuje o jaké „lidi“ jde, protože je to aplikovatelné pouze na imigranty z bývalých kolonií a nikoliv již na menšinové skupiny v daném státě. Druhé právo zahrnuje polyetnicitu, kdy menšinové skupiny mají možnost být vyloučeny z dodržování některých zákonů a zvyků – například možnost Židů nosit jarmulku během vojenského výcviku. Je dobré zmínit, že stejně jako práva na samosprávu, tak polyetnická práva nejsou považována pouze za dočasná, neboť kulturní rozdíly, které chrání, nejsou ničím, co by se dominantní kultura snažila odstranit (Kymlicka 1995: 31). V tomhle

shledáváme skvělou možnost, jak lze menšinové skupiny začlenit do dominantní kultury. A to tak, že jim dovolíme zachovat kulturní zvyky své země, které nám v ničem nevadí a nejsou nebezpečné pro občany. Třetí právo zajišťuje, že menšinové skupiny mohou mít zvláštní práva v politickém zastoupení. To ve výsledku znamená, že nastavíme větší prostupnost a možnost nechat menšiny participovat na politickém životě a že jejich hlas bude mít váhu, která může reálně i něco změnit. Oproti dvěma předchozím právům je toto právo zvýhodňování pouze dočasné, než se odstraní či minimalizují bariéry představující znevýhodňování a útlak menšinových skupin (Kymlicka 1995: 30–33). Kymlicka si v souvislosti s uvedenými formami práv všímá, že existují dva druhy požadavků, které jsou vzneseny národními menšinami nebo etnickými skupinami. Tím prvním je možnost těchto skupin uplatnit restriktivní a mocenské postupy, jež jsou ve výsledku v rozporu s občanskými právy a politickými svobodami občanů nad příslušníky daných autonomních celků. Druhý požadavek je tzv. zvenčí, kdy se autonomní celky snaží odolat nátlaku ze strany okolní společnosti, jež by mohly dopustit její destabilizaci. Podle Kymlicky je první požadavek v souladu s liberální společností, zatímco požadavek druhý, jenž se snaží odolávat nátlaku zvenčí, odmítá a tak se odklání od cílů pluralistického multikulturalismu (Hirt 2007: 54). Kymlicka si uvědomuje, že jeho modely souvisejí spíše s ideálním než s reálným světem, ale ani to ho nelimituje v tom, že dává multikulturalismu jasný rámec a snaží se ukázat, že určité formy kolektivních práv nejsou v rozporu s liberálním pojetím států, ale zapadají do něj.

2.3 Kritický multikulturalismus

Kritický multikulturalismus vychází z práce mnoha teoretiků a akademiků. Především staví na myšlenkách Frankfurtské školy kritické teorie, která zahrnuje celou řadu teorií jako antirasistická teorie, rasová teorie nebo teorie kritické pedagogiky. Tyto teorie umožňují zastáncům kritického multikulturalismu upřít svoji pozornost na porozumění útlaku ve spojení s privilegií místo toho, aby se zaměřovali na význam odlišných kultur. Soustředí se především na povědomí o sociálních skupinách, které jsou opomíjeny politickým systémem. Snaží se bojovat proti nespravedlnosti a nepravdě, zachytit všechny možné nespravedlnosti ekonomické či politické a snaží se na ně hledat odpověď. Kritický multikulturalismus se ptá, jak jsou využívány ideje sociálních konstrukcí ras, etnicit, barvy kůže, kmenů, národností a kdo a proč z nich má prospěch. Bojuje proti myšlenkovému stereotypu, že k rozvoji

společnosti přispěly pouze určité skupiny. Prosazuje myšlenku a přesvědčení, že každá skupina je vhodná uznání, protože přináší společnosti bohatý a pozitivní kulturní přínos (Sloan 2018: 7–8, 51). Kritický multikulturalismus upozorňuje na to, že žádná identita nestojí sama. Tím se myslí, že nelze mluvit o rodu, pohlaví a sexuální orientaci, aniž bychom nemluvili o rase, etnicitě, národu a třídě. Všechny výše zmíněné pojmy jsou spolu propletené. Například genderová studia a sexuální orientace není kompletní, aniž bychom upřesnili místo a zkušenosti žen, homosexuálů, trans genderu atd. Vždy jsou lidé z nějakého určitého místa, různého vyznání a určitého názoru (Ngan-ling 1996: p. xix). Z toho vychází, že kritický multikulturalismus podporuje mnohočetnou sociální identitu, která se vyvíjí v čase a s ohledem na konkrétní situace. Kdežto pluralitní a liberální multikulturalismus se zastává jednotné identity. Největším rizikem, jak uvádějí někteří z jeho kritiků, je, že občas může tíhnout k hyperkritickému levičáctví (Hirt: 2007: 58).

Co je tedy skryto pod konceptem multikulturalismu? Podle toho, jak je popisován a chápán napříč společnostmi a státy, znamená všechno a zároveň nic (Kinchloe – Steinberg 1997). Tím se myslí, že tento koncept chápeme v určitém čase, situaci a společnosti odlišně. Tento koncept může znamenat určitý typ společenské situace, jindy jej chápeme jako vědeckou teorii, nebo jako politický cíl, vizi či ideál. Může být vnímán také jako soubor praktických a edukativních strategií, které směřují k naplnění daného ideálu. Multikulturalismus lze klasifikovat jako ideologii, koncept, princip, diskurz nebo hnutí. Nakonec jej lze chápat jako nějakou hodnotu, postoj, problém nebo dokonce výzvu. Tuto rozmanitost ještě dále rozšiřuje používání slova multikulturalismus bez jakéhokoli bližšího specifiky (Hirt – Jakoubek 2005: 9).

V této kapitole jsme se dozvěděli, že multikulturalismus je tu už od Římské říše a můžeme usuzovat, že tu byl ještě před ní. Je nutné si uvědomit, že pozornost a pojmenování tohoto termínu vznikly až na počátku 70. let 20. století v Kanadě, kde má také multikulturalismus svoji největší základnu, podporu a funkčnost. Od 70. let se tento koncept objevil v mnoha západních a evropských zemích jako je USA, Německo, Británie, Austrálie, Nizozemí atd. Některé země jej přijaly do svých politik, jiné jej naopak již od počátku odmítaly. Dále jsme analyzovali, že ve všech státech měl průběh a vývoj tohoto konceptu zcela odlišné charakteristiky a pochopení. Dokonce, že i v samotných státech byl tento pojem

chápan v průběhu času odlišně. Koncept multikulturalismu může v sobě zahrnovat celou řadu věcí např. dle Taylora (1994) je to z hlediska politiky uznání, které jsme si vysvětlili. Může být chápan také v rámci kulturní rozmanitosti. Tento typ multikulturalismu vyzdvihuje Parekh (2000). Kymlicka jej zase chápe jako diferencované občanství, viz jeho knížka o multikulturalismu *Multicultural Citizenship*. Dalším konceptem multikulturalismu je vnímání a podpora práv etnokulturních menšin, v němž vidíme Kymlickův vývoj, když se s Normanem zabývají tímto tématem (Kymlicka – Norman 2000). V této diverzitě multikulturalismu je síla, ale současně slabina, která mu neumožňuje proniknout jako všude uznávanému konceptu, jelikož ne všechny evropské země přijaly multikulturalismus ve svých vládních politikách pozitivně. Například Německo a Francie. Nejednotnost v konceptu chápaní multikulturalismu a vývoj světa měly za následek, že se v posledních letech začíná mluvit o odklonu od multikulturalismu. Tomu věnujeme následující kapitoly, abychom mohli porovnat argumenty Willa Kymlicky pro zachování a obranu multikulturalismu či proti jeho dalšímu vývoji. V neposlední řadě jsme popsali a analyzovali tři modely multikulturalismu – pluralistický, liberální a kritický. Vyzdvihli jsme, v čem se odlišují, co je jejich ústředním tématem a jaké jsou jejich slabiny.

3 Změna vnímání multikulturalismu aneb post-multikulturalismus

Od dob vzniku své popularity byl multikulturalismus diskutován a v různých podobách přijat napříč širokým spektrem zemí – Kanada, Austrálie, Velká Británie, Spojené státy, Nizozemí a další (Levey 2009: 75). V dnešní době někteří z akademiků, převážně z řad jeho kritiků tvrdí, že jsme svědky jeho ústupu. Může za to především nadměrné zaměření a vzestup genderových kulturních praktik, proti-přistěhovalecká politická hnutí, přijetí přísnějších právních předpisů v oblasti imigrace a občanství v rámci EU a další aktivity², které jsou v rozporu s myšlenkou multikulturalismu. To je výčet jen několika faktorů, které mohou za to, že se v současnosti začalo hovořit o tom, že multikulturalismus v evropských a západoanglofonních³ zemích selhal (Gozdecka et al. 2014: 51, 53). Je nutné si uvědomit, že multikulturalismus nesešel ze dne na den, ale k jeho selhání přispěla nejen rozhodnutí skupin a vlád, ale také vývoj ve vnímání světa. S rozrůstajícím se propojením světa a v jeho rychlosti se zde otevíral „nově“ objevený prostor, který bylo vhodné zaplnit. Změna vnímání multikulturalismu se podílela také na vzniku nového termínu post-multikulturalismu. Přestože předchozí řádky popisují vývoj a selhání multikulturalismu, tak kritika vznikala již od 70. let. Nic nenasvědčuje tomu, že by se multikulturalismus vyvíjel bez kritiky, ale v posledních letech pozorujeme nárůst kritiky spojené se samotným selháním multikulturalismu (Vertovec – Wessendorf 2010). Největší debata ve vnímání multikulturalismu je vedena protichůdnými tábory, které mají odlišný názor především na vnímání světa a ideologií. Konzervativní příznivci kritizovali myšlenky multikulturalismu za to, že přispěly jak k sociálnímu zhroucení, tak nárůstu terorismu a etnickému napětí (Vertovec 2010: 1). I předchozí příznivci modelu se začali dívat na stav multikulturalismu v kulturně pluralitních společnostech z odlišného pohledu. Následkem takového jednání byl konsenzus, kdy debatující souhlasí s tím, že se svět ocitá či směřuje do období post-multikulturalismu (Kymlicka 2010; Vertovec 2010).

I když by se mohlo zdát, že post-multikulturalismus přinese přesnou definici, co vlastně multikulturalismus znamená, protože jedna z hlavních „nevýhod“ nebo kritik

---

² Socioekonomické rozdíly, postavení menšin ve společnosti atd. (Vertovec 2010: 1).

³ Patří sem např. Nový Zéland, Kanada, Austrálie.

multikulturalismu je, že neexistuje přesná definice tohoto pojmu a je to strašně obecné (Baumeister 2003: 741f), tak i v tomto případě je post-multikulturalismus široký koncept a lze na něj nahlížet několika způsoby. Jedním z nich je, že post-multikulturalismus zakládá své myšlenky a svůj cíl na základě pokračování myšlenek multikulturalismu. S tím rozdílem, že se snaží předejít „chybám“, které za dobu své existence a debat multikulturalismus utvořil, jak byl postaven a chápán. Post-multikulturalismus je pokračovatelem myšlenek multikulturalismu v lepším slova smyslu, např. Kymlicka (2010), Vertovec (2010) nebo Goodhart (2004). Na druhou stranu post-multikulturalismus může být chápán jako úplný odklon od multikulturalismu a jediné, co s ním má společného je slovo multikulturalismus – zastánci tohoto přístupu Gozdecka, Ercan, Kmak (2014).

První pohled na multikulturalismus je optimističtější než druhý. V prvním se např. řeší, zda post-multikulturalismus je pouze nějaká fáze v samotném vývoji multikulturalismu, kdy je kladen důraz na podporu uznávání rozmanitosti a udržování kolektivních identit. V tomto případě post-multikulturalismus vyzdvihuje národní identitu s oficiální podporou a nadále uznává kulturní rozmanitosti společnosti. Do této podpory patří celá řada nových strategií, podporujících politické chování a zavádění nových praktik v případě získávání občanství a začlenění imigrantů do společnosti. Těmito aktivitami mohou být – občanské a jazykové testy, různé ceremoniály přistěhovaleckých menšinových skupin atd. Zakládání a přijetí těchto obřadů, ceremoniálu a testů má poukázat na zajímavý mix národní kultury s kulturní odlišností.

V druhém případě se naopak např. Gozdecka (et al. 2014) snaží ukázat, že v multikulturalismus existuje celá řada paradoxů, souvisejících s myšlenkou kulturní rozmanitosti a odlišnosti: vznik nových forem rasismu, nadměrné zaměření se na genderovou nerovnost v tradičních kulturách menšin, rostoucí důraz na sociální soudržnost a bezpečnost, relativizace mezinárodního a nadnárodního práva v oblasti lidských práv a posun zájmu od etnicity a kultury k náboženství.

Předchozí skutečnosti představují jen malý výčet toho, kdy základní myšlenkou bylo podpořit multikulturalismus. Z těchto situací ale spíše vznikly multikulturní paradoxy, které místo aby oživily multikulturalismus, stojí za jeho „zánikem“, neboť ve své podstatě připravily živnou půdu pro nové formy rasismu v kulturně pluralitních společnostech. Za nové

druhy rasismu, na které byla upřena pozornost a vyšly na povrch ve 20. a 21. století, jsou nerovné vzdělávací podmínky, vysoká nezaměstnanost kvůli původu, špatně placená práce, nekvalitní zázemí, zdravotnická péče a malá sociální mobilita. Jsou to jen jedny z mnoha příkladů, na které si dnešní generace přistěhovaleckých rodin stěžují. Tento druh rasismu mohl za to, že i když se vláda snažila zapojit menšiny do veřejného, politického a ekonomického života, vznikaly lokality, kde se shlukovala stejná sorta lidí, kteří byli opomíjeni dominantní společností či se do ní nechtěli zapojit – francouzská, německá nebo britská ghetta. Se vznikem těchto ghatt postupem času vznikla společenská frustrace, kdy si generace přistěhovalců, narozených a vyrůstajících ve stejné zemi jako původní obyvatelé, začali uvědomovat, že jsou opomíjeni a nemají stejné možnosti jako rodilí občané či lidé vystupující z těchto menšin, kteří měli „štěstí“ a prosadili se do vyšší a stabilní společnosti. Tato frustrace vyústila v boj proti současným systémům. Například ve Velké Británii došlo z tohoto důvodu v roce 2005 k bombovému teroristickému útoku, za kterým stál obyvatel Londýna, který byl již několikátou generací přistěhovalecké rodiny, nikoliv imigrant z posledních let. Tento trend opomíjení pozorujeme skoro ve všech západních zemích, které podporují či podporovaly imigraci v minulosti. Vertovec (2010: 86) v tom vidí selhání „integračních procesů“, za které může vývoj, chápání a praktikování multikulturalismu. Z toho vzešla současná kritika, podle níž odlišuje multikulturalismus etnické menšiny od dominantní společnosti a rozděluje společné hodnoty a národní identitu.

Tato kritika měla následující postup – nejdříve se zdůraznilo, že multikulturalismus podporuje kulturní rozdíly, které vedou ke společenské separaci a ta vede k nedostatečné socioekonomické mobilitě a k rozdělení sociálních vztahů, jež vedou ke konfliktům, k potenciálnímu extremismu a v „nejhorším“ případě k terorismu či jiným nezákonným činnostem. Tento proces je oboustranná dálnice, kdy menšinové společnosti kritizují dominantní společnost, že jim nenabízí stejné příležitosti. Dominantní kultura se naopak utvrzuje v tom, že menšinové skupiny se sklony k extremismu nejsou v zemích, kde se chtěli usadit, vítáni. Opačným příkladem zemí, které jsou proti imigrantům, je Kanada, neboť tento proces se podařilo společnosti a vládě „usměrnit“. V Kanadě byl přijat zákon, podle něhož mají menšinové skupiny zajištěny možnosti participovat na vysoké politice ve stejné míře jako rodilí obyvatelé (Canadian Multiculturalism Act 24/1985: čl. 3). I když toto kanadské řešení je chválné, vidíme v něm stále určitá negativa, např. menšinové skupiny v současné době

sotva prosadí své zájmy přes zájmy dominantní kultury, protože nemají takové příležitosti či vzdělání jako jejich odpůrci. Domníváme se, že tento trend, než aby podporoval participaci na politickém a sociálním životě imigrantů, pomáhá rozšířit povědomí o menšinových skupinách v zemi a jejich aktivitách, aby se v případě dalších generací mohla tato odlišnost menšinových a dominantních skupin vytratit a utvořila se multikulturní společnost s možnostmi stejných příležitostí, práv a postavení. K tomuto výsledku se přiblížíme, až si i menšinové skupiny uvědomí, že se musí vzdát části svých kulturních zvyků a tradic (Vertovec 2010: 86). A to hlavně z toho důvodu, že pouze výhodný a dodržovaný kompromis a zájem vládních představitelů povede k multikulturní společnosti bez zášti a „nenávisti“. A k tomu momentálně většina evropské a západní společnosti nesměruje.

Z výše uvedeného vyvstává hned několik otázek: Byl koncept multikulturalismu odsouzen ke svému zániku již od svého vzniku? Další s ním souvisí: Proč se zrovna o selhávání konceptu multikulturalismu a jeho nahrazení mluví v současné době? Na tyto otázky se nedá odpovědět jednoznačně, stejně jako na význam samotného konceptu multikulturalismu. Ale vezměme si, že koncept multikulturalismu byl poprvé diskutován v 70. letech, kdy ještě probíhala studená válka a panovala složitá situace u evropských hranic. Začít život v zahraničí bylo tehdy složitější, ať už z důvodu jazykové bariéry či lidské mobility. Teprve začínající fenomén globalizace a propojování světa umožnily, že během několika hodin lze začít svůj život v zcela jiné společnosti, pokud je do ní svobodný přístup. Je nutné si uvědomit, že lidé samozřejmě více či méně migrovali od počátku věků v různých obdobích, ale od 90. let 20. století pozorujeme mnohem větší nárůst neorganizované a společensky rozvrstvené migrace, za kterou stojí otevírání hranic, „snazší“ a rychlejší získávání víz, podpora a výuka anglického jazyka. To lidem umožňuje snadněji se stěhovat za prací do nových míst a usadit se v zahraničních zemích. V USA se trend „snadného“ překročení hranic datuje od roku 1965, kdy americký kongres přijal imigrační zákon, jenž uvolnil stavidla nekonstruovatelného přistěhovalectví. Během 70. let 20. století přišlo do USA legálně 640 000 Mexičanů: v 80. letech to bylo jeden a půl krát tolik (1 656 000 Mexičanů) a v 90. letech dokonce o 800 000 legálních Mexičanů víc než v předchozích deseti letech. A to jsou čísla pouze legálně přistěhovalých Mexičanů. Nejen ti se ale snažili překročit americké hranice. V této statistice nejsou uvedeni ilegální imigranti, kteří byli zastaveni americkou pohraniční stráží,

ani ti, kterým se to nezákonně podařilo. Všeho všudy by jich do nového tisíciletí bylo dohromady něco málo přes 35 milionů celkem (Budil 2005: 84).

V Evropě si představíme nárůst migrace na příkladu Velké Británie, kdy tam od 90. let 20. století migrace skokově vzrostla. Do počátku nového tisíciletí se každoročně stávalo novými občany až 40 000 imigrantů. Od nového tisíciletí toto číslo rapidně vzrostlo a ročně se stávalo novými občany Velké Británie přes 140 000 imigrantů. Mezi lety 1993 – 2003 hledalo práci na tamějším území skoro přes 1 400 000 imigrantů. V případě, že se tam usadili, přicestovala za nimi rodina, která v zemi začala žít a usadila se tam. A právě to je příčinou, že výše imigrantů skokově narůstá a původní číslo se až zdvojnásobilo (Vertovec 2010: 88).

Globální virtuální svět, kdy klik myši na prohlížeči umožňuje vnímat svou kulturu přes různé streamy a webové stránky a přes dlouhou vzdálenost možnost udržovat neustálý kontakt se svou „kořenovou“ kulturou, nám dává pocit „jistoty“, že se nemusíme začleňovat do současných lokálních a dominantních kultur a společností, ve kterých momentálně žijeme – nemusíme ctít jejich zvyky, tradice, jazyk. Jen je nutné vydělávat si na živobytí a pak zase rychle domů nebo do své kulturní bubliny. Dle Vertovce (2009: 28) nový druh migrace a jeho současná podoba z počátku nepřitahovala zájem vlád ani veřejného dění v jednotlivých zemích. Až dosud, když „migrační pohár“ přetekl, můžeme nyní pozorovat občany jednotlivých zemí, např. Německo a Nizozemí, jak jsou současným migračním stavem znepokojeni. Po veřejném mínění, samotných vládách a sociálních vědách je požadováno, aby přehodnotily vnímání současné přírodní a společenské diverzity. To znamená, že koncept multikulturalismu, jak jsme jej v současné podobě chápali, by měl být přetvořen do aktuálnější podoby, která by odpovídala současnému vnímání světa a počítala s jeho vývojem i do budoucna.

Nový koncept, který by měl ten původní nahradit či na něj volně navázat, je post-multikulturalismus. Může za to změna politiky a opatření v některých zemích světa, jako je Nizozemí, kde multikulturalismus selhal, Německo, kde nikdy nebyl přijat jako oficiální politika a poté změna přístupu k migrantům v Austrálii, Velké Británii, Singapuru atd. Vlády těchto zemí do svých politik pro přijetí a udělení občanství zahrnují testy a kurzy, které mají otestovat znalosti žadatelů o občanství z občanské výchovy a orientaci v hodnotách a dominantních normách v zemi, kde o občanství žádají. Testuje se také jejich jazyková

úroveň, aby byli schopni participovat na všedním životě, dokázali se domluvit na úřadech a vyřešit si každodenní starosti. V případě neúspěchu u testů čekají žadatele různé postihy, ale pokud uspějí, jsou pro ně připraveny občanské ceremoniály, které slouží jako důkaz, že se jedinec stal oficiálním a uznávaným občanem daného státu a společnosti. Po úspěšném absolvování těchto testů a ceremoniálů ukládají přistěhovalcům a etnickým menšinám povinnosti převzít hodnoty a kulturní praktiky hostitelských zemí a aktivně prokázat svou touhu tam patřit. Toto testování a pozdější ceremoniály, které mají uvítat „nové“ občany do společnosti, jsou vítány samotnými přistěhovalci z toho důvodu, že mají zvýhodněné ceny výuky a uvědomují si, že nejsou vládou odepisováni od samotného začátku a ta se snaží o jejich začlenění (Kymlicka 2012: 16–19). Vertovec (2010: 91) upozorňuje na to, že si tento způsob přijímání a testování přistěhovalců nesmíme plést s asimilací z minulých let. A to čistě z důvodu, že ve všech nově přijatých a vyjádřených politikách se silně klade důraz na význam a hodnotu rozmanitosti, ale zároveň je důležité vnímat soulad, soudržnost, národní identitu a dominantní kulturní hodnoty. Ve veřejném sektoru a stále více i v obchodním světě je rozmanitost klíčovým pojmem, bavíme-li se o náboru, vedení a rovném zacházení, kde již nezáleží na rase, pohlaví, věku a národnosti. Momentálně je zároveň zdůrazňována silná společná identita a hodnoty spojené s uznáním kulturních rozdílů. Takto chápané politiky jdou v ruku v ruce s konceptem post-multikulturalismu. Hlavním cílem aktuálních politik je začlenit nové přistěhovalce do společnosti, dát jim stejné příležitosti při hledání práce, studia, participaci na politickém a sociálním životě atd., přestože budou stále hrdí na svou vlastní rodilou kulturu.

Koncept multikulturalismu nikdy nebyl myšlen pouze pro jeden stát, druh vlády, institucionální rámec nebo program. Přijaté politiky na podporu a rozvoj multikulturalismu neměly ani přinést ekonomické zisky ani pocit oddělení menšinových komunit. Cílem multikulturalismu bylo a je sociální přijetí menšin a jejich uznávané začlenění do dominantních a veřejných sfér (Kymlicka – Norman 2000). I přes změnu různých vládních politik a postupné opouštění od multikulturalismu v dnešní době, nelze jednoduše tvrdit, že multikulturalismus zanikl či selhal. Multikulturní společnost je tu pořád, ale “ism” v tomto slově selhává (Vertovec 2010: 92).

Lze pozorovat, že postupem času většina politiků opouští myšlenku multikulturalismu. Kromě kanadských politiků, kde to z důvodu fungování několika faktorů a příznivých podmínek funguje neustále, ostatní političtí lídři např. již dříve zmínění Merkelová, Sarkozy, Cameron ve svých projevech přistupují na myšlenku post-multikulturalismu (Bloemraad 2011). Jeho cílem je, aby se menšiny a dominantní kultury ovlivňovaly navzájem a čerpaly své výhody a znalosti. Přijetí přistěhovalců je tak vnímáno jako něco, co danému státu může zvýšit ekonomické zisky a pomoci přistěhovalcům zapojit se do společnosti a stát se aktivními a uznávanými občany ve veřejném sektoru (Gozdecka et al. 2014: 53).

Závěrem bychom shrnuli, že ačkoli celá řada politiků velmocí jako jsou Velká Británie, Německo či Francie souhlasí s tím, že multikulturalismus selhal a je třeba přijít s novým konceptem, který začlení a pomůže ekonomicky participovat menšinové skupiny, tak zmíněné a mnoho další států přijímají nová opatření, aby zajistili lepší a vyrovnanější podmínky přistěhovalcům a nálada proti menšinovým skupinám se tedy uklidnila. To má zajistit především vytváření a účast na jazykových a občanských testech, kdy je výsledkem kontrola daného jedince, zda je schopný participovat na sociálním, ekonomickém a politickém životě. V případě, že se jedinec přihlásí na test, je mu v prvních případech hrazen státem a pokud uspěje, čeká ho ceremoniál, aby si uvědomil, že mu již nic dalšího nebrání stát se plnohodnotným občanem společnosti, podporujícím jak svou rodilou kulturu, tak kulturu země, ve které se rozhodl žít. V případě, že jedinci během těchto testů neuspějí, je možné je opakovat, ale již za svého přispění. Takto vymyšlený koncept přijetí přistěhovalců do společnosti má dát lidem v dané zemi pocit, že si to přistěhovalci zasloužili. Tak se má snížit zášť a nenávisť, pokud mezi nimi panuje, a zamezit také tomu, že se menšinové skupiny budou radikalizovat, účastnit se protizákonných činností a uzavírat se pouze v určité oblasti, kde se nacházejí jejich kulturně sblížení obyvatelé, a podporovat pouze svou menšinovou kulturu. Jedná se převážně o omezení uzavírat se ve svých domovech, zajímat se pouze o rodilou kulturu a ctít dřívější kulturní tradice. Výše zmíněné řádky popisují nový směr, a to post-multikulturalismus, který také trpí svou šířkou a nejasností, protože buď jej budeme považovat za pokračovatele selhávajícího multikulturalismu, či za koncept, který má multikulturalismus zcela nahradit. Na základě získaných poznatků se domníváme, že post-multikulturalismus jen dále rozvíjí a čerpá myšlenky z multikulturalismu a dává si pozor

na faux pas, ve kterých multikulturalismus selhal, anebo jim nevěnoval dostatečnou pozornost. Ústředním tématem post-multikulturalismu je integrace.

4 Kymlickův multikulturalismus

Will Kymlicka se ve svém článku z roku 2005 snaží multikulturalismus bránit a vyzdvihnout benefity, které nám stále může nabídnout. Zaměřuje se na tři stěžejní faktory, které mohou ovlivnit přijímání multikulturních politik. Je to legální vs. ilegální migrace, liberální vs. neliberální praktiky a v poslední řadě ekonomický příspěvek vs. ekonomická zátěž. Kymlicka se snaží zdůraznit, že je nutné bližší zkoumání a pochopení souvisejících rizik a přijít na to, jakými způsoby lze tato rizika zvládnout, když se veřejnost obává přijetí rozmanitosti a ostatních kultur (Kymlicka 2012: 22–25). V novém tisíciletí z Kymlicky vyzařoval obrovský, ale naivní optimismus vzhledem k politikám, které se v jednotlivých zemích přijímaly a jak hodně myšlenku multikulturalismu podporovaly. Tvrdil, že veřejné instituce mají povinnost přizpůsobit se etnokulturní rozmanitosti. Dle něho širší přijetí a vývoj multikulturalismu byly omezovány hlavně zastaralými a omezenými zákonitými rámci jednotlivých zemí. Tento trend se v některých zemích měnil rychleji než v jiných. I přes uvědomění si těchto praktik a členění různým nezdarům a rizikům Kymlicka pevně věřil, že společnost směřuje k liberálnímu multikulturalismu (Kymlicka 2001: kapitola 2). Samozřejmě jak současná situace napovídá, jeho triumf byl předčasný. Pokud například ve Francii, kde multikulturalismus od 90. let selhává, pozorujeme nárůst závazků v určitých oblastech podporujících multikulturalismus. V současné době jsou do armády přijímáni cizinci, i přesto, že v minulosti armáda těmto myšlenkám odolávala (Richardson 2011: 583). Dle Kymlicky (2005: 82) za to mohou výše zmíněné faktory. Faktor legální a nelegální migrace podle něho souvisí se složitým postupem pro získání podpory multikulturalismu od veřejnosti, když z něho těží převážně nelegální přistěhovalci. Tento trend podporují především otevřené hranice a jejich „snadné“ překročení, kdy vláda nemůže kontrolovat, kolik cizinců překročilo práh „domu“. Tato nejasnost v počtu nelegálních přistěhovalců vyvolává v občanech daného státu strach, že budou náhle obklopeni nelegálními přistěhovalci a potenciálním růstem kriminality a odklonem od dominantní kultury. V opačném případě, kdy je nelegální migrace minimální a stát má nad migrací kontrolu, je debata o rozmanitosti minimální, a lidé kulturní rozmanitost vítají a cítí se bezpečně, protože mají tzv. osud ve svých vlastních rukách. Není totiž ovlivňován přistěhovalci a jejich náladami a sklony k radikalizaci. Existuje jednoduchý příklad, proč je Kanada vlastně tak přátelská a multikulturalistická. Když si uvědomíme,

že evropské a další země se potýkají s každodenní nelegální migrací přistěhovalců, kteří využívají státní systém pro získání „lépe“ placené práce, neplatí daně, protože pracují načerno, většinou jim ještě k této práci přispívá vláda a zapojení do kriminální činnosti, tak to společnost ovlivní. To je důvod proč se Kanada nepotýká s takovými problémy. Její hranice nepřekračují denně stovky nelegálních přistěhovalců nebo o nich alespoň doposud neví anebo s tím úřady nic nedělají. Tento fakt je dán především její polohou. Do Kanady se dostaneme pouze letecky, po zemi pouze z USA nebo po vodě. Uvedme si příklad, který se stal před 20 lety. V roce 1999 se objevily na kanadském pobřeží lodě s čínskými uprchlíky, kteří se chtěli vylodit. Většina Kanadánů byla proti a hnala je zpátky do Číny (Depalma: 1999). To dokazuje fakt, že kdyby se Kanada potýkala s každodenní ilegální migrací, podpora multikulturalismu by se nakonec také nejspíš dočkala poklesu a nikoliv růstu, jako v dnešní době v ostatních evropských zemích.

Liberální a neliberální praktiky mají vliv na podporu multikulturalismu takovým způsobem, že přistěhovalci vyznávající jiné náboženství, kulturu, zvyky a tradice mohou mít zcela odlišný názor na věci, které jsou v dané zemi tradicí a zvykem. Ano, mít rozdílný názor je v pořádku, ale zákony nesmějí být porušovány. Tím chceme říct, že například postavení žen v některých společnostech není rovnocenné, takže se k nim i v zemi, do které se přistěhovaly, chovají muži takovým způsobem, kde se o rovnocennost mužů a žen snaží. Dále to mohou být domluvené svatby nezletilých dětí s výhledem do budoucna, kdy rodina nutí jednotlivce vzít si někoho, koho nechce či nošení hidžábu na veřejných místech např. na úřadech, u soudu či ve školách. Přistěhovalci tak porušují nejen zákony, ale také zvyklosti jednotlivých zemí. Státy si myslí, že právě k tomu multikulturalismus přispívá a podporuje tyto neliberální tradice. Proto jednotlivé vlády postupem času od podpory multikulturalismu odstupují. Jak jsme již několikrát zmínili, rozdílem mezi Kanadou a evropskými zeměmi je společenské složení. V dnešní době jsou za nositele neliberálních praktik považováni přistěhovalci muslimové, kterých je mnohem více napříč Evropou než v Kanadě. Z toho vyplývá, že neliberální praktiky jsou „častější“ v evropských zemích než v Kanadě. I proto v Evropě to vypadá, že multikulturalismus selhává, protože neúmyslně podporuje tyto praktiky. Kdyby do Kanady emigrovalo stejné množství muslimů, tamní společnost by nejspíš také nebyla nadšena a obávala by se, že liberální myšlení může být ohroženo neliberálními myšlenkami. Předejít se tomu asi úplně nedá, ale lze to omezit a určitě se i na to připravit.

Dalším faktorem, který Kymlicka zmiňuje, je rozdíl mezi ekonomickými přispěvateli a ekonomickou zátěží. Tento faktor souvisí především s vnímáním ekonomických dopadů přistěhovalců. Přispívají víc než by museli nebo jsou jen větší zátěží pro ekonomiku země? Tahle otázka samozřejmě také souvisí s konceptem multikulturalismu a názorem, zda je nutná jeho podpora nebo nikoliv. Tam, kde jsou přistěhovalci zátěží a čerpají pouze výhody z multikulturních politik, se to občanům nelíbí a jsou proti. Pokud by do ekonomického systému přispívalo veliké procento přistěhovalců a minimum z něj jen čerpalo, určitě by se těšili větší oblibě, než když berou občanům, a co hůř budoucím generacím, které by se mohly mít lépe. A to v tom případě, kdyby v zemích nebyly podporovány multikulturní politiky nebo by donutily přistěhovalce ekonomicky participovat na životě. Skvělým příkladem, jak by to ekonomicky mělo vypadat, je opět Kanada. Odpradáva jsou tam přistěhovalci bráni jako ti, kdo ekonomicky přispívají k blahobytu a prosperitě státu. Mladší pracující imigranti pomáhají své rodině s ekonomickou situací, přispívají jim na penzijní připojištění, k přilepšení důchodu. A tak to jde pořád dokola, že mladí pomáhají starým, a když zestárnou, pomáhají jim zase ti mladší. Dalším faktorem, proč ekonomická pozitiva převažují nad zátěží je to, že imigranti jsou vybíráni na základě jejich vzdělání, dovedností a zkušeností. Z toho důvodu mají také v Kanadě vysokou zaměstnanost přistěhovalců. V Evropě naopak vidíme převážně imigranty, kteří jsou nevzdělaní, bez zkušeností a bez motivace. Migrují za lepším, ale nemají co nabídnout, tak končí jako ekonomická zátěž a bez zaměstnání. Proč je tedy země k sobě pouští? Protože jsou to například lidé z bývalých kolonií, kteří mají právo stát se občany, uprchlíci, žadatelé, nelegální přistěhovalci. Země také cítí altruistický smysl, že by měly pomáhat (Kymlicka 2005: 82–83).

Dle Kymlicky je úkolem multikulturalismu sjednocení lidstva v rámci různých kultur a dokázat pospolitě žít na jednotném území, aby menšinové kultury nebyly potlačovány a znevýhodňovány, ale aby se jim dostalo stejných práv jako dominantním kulturám. Aby si všichni obyvatelé stejného státu nezávisle na vyznání, rasové příslušnosti nebo sexuální orientaci připadali jako občané, kteří mají stejná práva a stejné možnosti jako příslušníci a zastánci dominantní kultury. Multikulturalismus bojoval proti dekolonizaci v letech 1948–1965, proti rasové segregaci a diskriminaci, která probíhala v letech 1955–1965 a nakonec od 60. let usiluje o podporu práv menšin. Snaží se vypořádat s hierarchií postavení lidí, kdy existuje pán-otrok, kolonizátor-kolonizovaný, usedlík-původní obyvatel atd. Všechny

tyto situace mají jedno společné. Snaží se bojovat proti rasové diskriminaci a nenávisti a tím vzniká nová ideologie podporující rovnoprávnost ras a lidí (Kymlicka 2012: 6, 8).

Kymlicka se pozastavuje nad tím, proč se v posledních desetiletích mluví o selhání a konci multikulturalismu. Klade si otázku, co stojí za tímto přístupem, když koncept multikulturalismu je inspirován lidskoprávními normami, usiluje o prohloubení vztahů mezi demokratickým občanstvím. Za předpokladu, že myšlenky multikulturalismu fungují napříč společnostmi, proč najednou takový obrat? Jedním z důvodů může být způsob, jak se na multikulturalismus začalo pohlížet. Místo používání slova M se začala vyzdvihovat slova jako rozdílnost, pluralita, mezikulturní dialog nebo skupinové soužití. Ale pokud si uvědomíme, co jsme uvedli na začátku této práce, že multikulturalismus zahrnuje většinu těchto termínů, tak i přes změněnou rétoriku tu multikulturalismus stále je, ale už se nevyužívá slovo M, ale ostatní termíny. Přijatá opatření tak většinou zůstávají nezměněná (Kymlicka 2012: 15). Připomeňme, že státní lídři jako Merkelová, Sarkozy nebo Cameron prohlásili, že multikulturalismus selhal. Možná si uvědomují, že neselhal, protože opatření, která byla v jejich zemích přijata, nebyla nijak změněna nebo jen trochu. Takže to mohl být skvělý politický tah, když tvrdili, že něco dominantním kulturám začalo vadit, ale jen změnili rétoriku a multikulturalismus v jejich zemích stále figuruje stejným nebo nějakým jiným způsobem.

Dalším důvodem může být přijímání opatření pro podporu občanské integrace. V některých případech se může stát, že tato opatření jdou proti myšlence multikulturalismu, ale i přesto se multikulturalismus a občanská integrace nevylučují. Je nutné upozornit, že občanská integrace podporuje začlenění imigrantů do společnosti. Tento způsob zapojení vyzdvihujeme ve třetí kapitole, kde se věnujeme post-multikulturalismu. Jedná se o situaci, kdy země zavádějí různé typy testů, kurzů a ceremoniálů. Občanská integrace v sobě zahrnuje práva a povinnosti. Kymlicka si myslí, že je to jedna z chyb, které podporují úpadek multikulturalismu, protože požadovat po přistěhovalcích, aby něco absolvovali, než budou vítanými občany země, je v rozporu s myšlenkou multikulturního občanství (Kymlicka 2012: 17). My to považujeme za zcela zásadní postup, protože vyjadřuje postoj dominantních kultur podporovat menšinové skupiny za určitých požadavků, které by měly zaručit, že se přistěhovalci dokáží začlenit a participovat na sociálním, politickém a ekonomickém životě a přitom stále uznávat svoji menšinovou kulturu. Není to nic proti jejich kultuře, ale spíš snaha

předejít tomu, aby se zamezilo zneužívání ekonomického systému. Vždy je totiž dobré znát základní znaky dané kultury, kterou navštěvujeme nebo ve které chceme žít. A v neposlední řadě, pokud chce někdo žít v určité zemi, měl by se naučit jazyk, kterým se domluví v běžném životě a v oficiálních institucích. Momentálně si budeme trochu protirečit, ale například by stačilo ovládat anglický jazyk, který je jedním z nejrozšířenějších, a nežádat úředníka, aby mluvil naším jazykem, protože stát by stálo milióny korun, aby si občané mohli zažádat o nějaký dokument ve svém původním jazyce. V tom shledáváme největší slabinu argumentu Kymlicky, že to jde proti myšlence multikulturalismu. Možná to proti této myšlence jde, ale reálně to není momentálně možné, protože na světě existuje celá řada jazyků a kultur, které by museli na úradech ovládat. A pokud by se na úradu používaly jen některé z jazyků, jak by k tomu přišly ostatní menšinové kultury? Nejednalo by se o zvýhodňování jen některých menšinových kultur a přistěhovalců před ostatními kulturami a přistěhovalci? Nesnaží se právě proti tomuto multikulturalismus bojovat? S touto myšlenkou souhlasí i Koopmans, který také tvrdí, že multikulturalismus v určitém ohledu selhal. A co může v ideálu vypadat jako skvělá myšlenka, neznamená, že bude v praktickém životě fungovat. To je podle něho právě případ multikulturalismu, kdy myšlenka je dobrá, ale v praxi selhává (Koopmans 2010: 22–23). Kymlicka (2012: 20) argumentuje tím, že dle indexu MCP je multikulturalismus stále vnímán velmi pozitivně v zemích, které byly vždy považovány za multikulturní, a země, které tvrdí, že multikulturalismus selhává, nikdy za podporovatele multikulturalismu považovány nebyly, jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, např. Německo. Je nutné podotknout, že Koopmans a Kymlicka používají pro podporu svých argumentů jiné indexy a tím pádem i jiné indikátory. Kymlicka MCP a Koopmans ICRI. Další index, který lze využít pro srovnání je MIPEX.

Z výše uvedených rozdílů můžeme vyvodit, že v zemi, kde se nacházejí vzdělaní legální přistěhovalci s pracovními zkušenostmi, bude multikulturalismus čelit menším problémům než tam, kde jsou nevzdělaní ilegální přistěhovalci bez pracovních zkušeností, protože buď berou tamějším obyvatelům možnost na lepší život, nebo jejich dětem možnost blahobytu v budoucnosti. Pokud by i v Evropě byla většina přistěhovalců vzdělaných, zkušených a motivovaných, měl by multikulturalismus větší šanci na úspěch a samozřejmě nejen na podporu vlád, ale i společnosti (Kymlicka 2012: 86). Z výše uvedených faktorů a rozdílů mezi Kanadou a Evropou vyplývá, že kde se přistěhovalci neobjevují jak na běžícím

pásu a přispívají a neberou z ekonomického sektoru, tam jsou bráni jako nízkorizikové faktory. V takové zemi je multikulturalismus kladně akceptován vládami a společností. Naopak, kde jsou přistěhovalci ekonomickou zátěží a denně jsou jich stovky až tisíce, multikulturalismus selhává a bere se jako idea, která tyto migranty podporuje a lidé a vlády od něj raději upouštějí.

5 Je nutná obrana multikulturalismu?

Dostáváme se do části, která by nám měla pomoci dojít k závěru, zda je nutné multikulturalismus bránit nebo jej ubránit nelze a koncept multikulturalismu je zastaralý a selhal. Využijeme k tomu poznatky získané ve třetí a čtvrté kapitole. Třetí kapitola se věnovala nástupu post-multikulturalismu. Tento nový koncept by měl nahradit či pokračovat v myšlenkách multikulturalismu. Ve čtvrté kapitole jsme analyzovali myšlenky Willa Kymlicky, který zastává názor, že multikulturalismus neselhává a stále má akademikům a politikům co nabídnout. Poznatky z obou kapitol využijeme k tomu, abychom došli k závěru, zda je vůbec obrana multikulturalismu smysluplná.

Jednou z kritik, která se na koncept multikulturalismu snaší, je, že prý požaduje spravedlnost a právo pro všechny menšiny, i kdyby mělo „padat nebe“. Na tento argument Kymlicka reaguje tím, že je to nesmyslná kritika, která nepochopila myšlenku multikulturalismu, protože spravedlnost pro menšiny by měla být už jen proto, že nebesa nespadnou. Dále to Kymlicka uvádí na pravou míru tak, že jedno nebo více multikulturních opatření mohou být přijata, aniž by ohrozila základní liberální demokratické hodnoty. Ve výsledku to znamená, že mohou být přijata jakákoliv multikulturní opatření, která neohrozí demokratické hodnoty. Kymlicka si je vědom, že je to utopistické tvrzení a upozorňuje na to, že takto pojatý koncept je v politickém a běžném životě odsouzen k nezdaru. Tato tvrzení kritizuje, protože věnují více pozornosti morální a filozofické spravedlnosti než tomu, jak se lidé chovají nebo v jakém kontextu jsou strategická a politická kulturní opatření formulována (Kymlicka 2010: 258). V tomto ohledu má Kymlicka pravdu. Dle nás ve výsledku může být jedno, jestli země přijme nespočet multikulturních opatření a z toho důvodu si budou menšiny a dominantní skupiny rovny. Pouze ale pod podmínkou, že menšinové skupiny budou přispívat do státního ekonomického systému stejně jako dominantní skupiny. Pokud by tato podmínka byla splněna, nevidíme důvod, proč by se poté stát a společnost měly snažit znevýhodňovat ty, kteří do státní ekonomiky přispívají pomocí daní nemalé částky? Nebyl by poté státní systém sám proti sobě? Na druhou stranu momentální rétorika a situace je taková, že imigranti vysávají příslušníkům dominantní kultury ekonomický systém, více z něho dostávají, než přispívají. Ten po nich nepožaduje žádné povinnosti, ale pouze je „dotuje“ (Goodhart 2004). Je dobré přijímat takové imigranty, kteří

se nechávají pouze dotovat štědrým ekonomickým systémem země a uznávat je? Domníváme se, že by tu měla existovat taková spravedlnost, která rozděluje občany podle toho, zda přispívají nebo čerpají z ekonomického systému. Proč by měl být zvýhodňován člověk, který má základní školu a celý svůj aktivní život drancuje ekonomický systém a je mu jen na „obtíž“? Jen proto, že je to běloch, který se narodil v dané zemi? Není pak výhodnější přijmout přistěhovalce, který do ekonomického systému bude přispívat? Na druhou stranu se může stát, že země přijme tolik multikulturních opatření, která mohou v budoucnosti vést k rozpadu současné společnosti a k nastolení nového řádu. Tato myšlenka je sice příliš apokalyptická, ale nelze jednoznačně určit, že přijatá opatření neohrozí v budoucnosti demokratické hodnoty. Nebo se na základě těchto opatření nestanou z menšin dominantní skupiny a z dominantních skupin nakonec menšinové. Dominantní skupiny by tak přišly o své postavení. Možná právě proto existuje nespravedlnost, která je poháněná strachem ze ztráty svého postavení, ale tento strach nakonec může způsobit, že stejně své postavení země ztratí. I přesto tato kritika neznamena, že by multikulturalismus selhával. Spíš je nutné jej renovovat a přizpůsobit dnešní době.

To nás přivádí ke druhé kritice, proč multikulturalismus selhává. Celá řada akademiků, např. Marc (2008, 2009), Reitz (2009: 13) a další tvrdí, že není stále jasné, jaké důsledky přijatá multikulturní opatření v dnešním světě mají a zda jsou pro obě strany výhodné a bezpečné. Kymlickovi přijde tato kritika jako pádná, ale na druhou stranu říká, že politická opatření by měla být založena na empirickém základu a nikoliv na pouhé ideologické teorii (Kymlicka 2010: 260–261). Pokud je ale multikulturalismus utopistickou teorií, neměla by být považována za něco, co může být v běžném světě akceptovatelné a na základě toho přijímána politická opatření. Proto by ji měla nahradit teorie, která čerpá poznatky z empirických dat. Státy by na základě těchto vytvořily svá „multikulturní“ opatření, což by mohla být teorie post-multikulturalismu. Kymlicka tuto kritiku rozebírá na případu Kanady a snaží se ukázat, jaké důsledky mají přijatá multikulturní opatření v Kanadě (Kymlicka 2010: 260). V tomto ohledu ho musíme zkritizovat, protože multikulturalismus je přece koncept, který se vyvíjí v čase a prostoru. To znamená, že pokud přijatá opatření budou fungovat v Kanadě, nemusí fungovat v evropských státech, kde jsou problémy a složení imigrantů jiné a nálada v zemích je zcela odlišná. Za příklad je mnohými akademiky a politiky uváděno Nizozemí jako země, kde multikulturalismus selhal např. Sniderman a Hagendoorn (2007). Na druhou stranu nikde

není uvedeno, co přesně za selháním multikulturalismu v této zemi stojí. Mohou za to multikulturální opatření, která nizozemská vláda přijala? Jsou to předsudky, které občané Nizozemí vůči přistěhovalcům mají? Stejně jako není správné soudit pouze na příkladu Kanady, zda multikulturalismus funguje a má pozitivní důsledky, není ani správné soudit pouze na případu Nizozemí jeho selhání. Fungování multikulturalismu by asi nebylo dobré ukazovat ani na příkladu Švédska a Austrálie, a to ze stejných důvodů jako u Kanady. Austrálie je země obklopená oceánem a jedinou možností, jak se do země dostat je letecky nebo po vodě. Švédsko zase může být evropskou anomálií, podobně jako „Kanada“. Austrálie, Kanada a Švédsko sdílejí převážně to, že se snaží být dobrými mezinárodními občany a považují se za střední mocnosti. Na druhou stranu, pokud by všechny státy přijímaly stejná fakta, neudělalo by to víc škody než užitku? V určitém směru asi ano, protože každý stát má jinou historii, jinou kulturu, jiné postavení atd. Takže mít jednotná data, na jejichž základě by státy přijímaly multikulturální opatření, by neznamenal větší uznání rozmanitosti. V tomto případě jednoznačně nelze určit, zda v tomto ohledu Kymlicka odvrátil kritiku post-multikulturalismu, protože je nutné nasbírat větší množství evidencí, že multikulturalismus funguje, a to nejen na přijetí multikulturálních opatření, ale i ve společnosti jako celku.

V tomto odstavci nebude následovat kritika, ale skutečnost, která je zřejmá z rétoriky předních politických zástupců evropských zemí. Jejich rétorika se za poslední dekádu změnila a z podpory multikulturalismu se přešlo na jeho kritiku a tvrzení, že selhal. Ale jsou tato tvrzení oprávněná? Pokud se podíváme na *multicultural policy index* vytvořený Kymlickou a Bantingem, který je sestaven 8 faktory či 8 opatřeními, jež byly a jsou v největší míře diskutovány napříč multikulturálním diskurzem a byly využity ke zkoumání napříč 21 státy, tak lze uvést, že nejsou oprávněná. Údaje, které vycházejí z tohoto indexu, jsou vcelku jasné a hovoří pro multikulturální pozitiva, viz tabulka 1.1 (Kymlicka – Banting 2010). Na základě MPI indexu pozorujeme, že multikulturální opatření získala na popularitě a větší množství zemí je přijalo, než na ně zanevřelo. Proč tedy političtí lídři změnili rétoriku a začali se odklánět od tohoto přístupu? Může to být samozřejmě změněná společenská nálada v jednotlivých zemích, mohou za to zvýšené počty teroristických útoků, demonstrace, či to může být cesta, jak v dnešní době nahnat politické body. Když se podíváme na článek od Goodharta (2004), zjistíme, že bílí občané žijící na předměstí, kteří mají základní vzdělání, se bojí všech přistěhovalců a mají předsudky, že každý přistěhovalec muslimského vyznání je špatný

a přijel do země páchat zlo. Naopak vzdělaní lidé jsou méně předpojatí a tolerantnější. Z toho vyplývá, že pokud bychom vyučovali multikulturalismus již na základních školách a lidé (žáci) by měli šanci poznat některé kultury na vlastní kůži, např. výměnné pobyty, cestování do jiných zemí, plnění společných projektů s lidmi z odlišných kultur přes internet, mohlo by to předsudky, které lidé mají snížit. Uvědomujeme si problém jazykové bariéry, ale na druhou stranu je v poslední době přikládán větší důraz na naučení se jazyku než kdy dřív a existuje celá řada možností, jak cizí jazyk neustále zdokonalovat. Jak jinak naučit lidi mít rád ostatní kultury než vlastní zkušeností, když v současné době jsou lidé převážně ovlivňováni médii a okolím. Zároveň je patrné, že předsudky proti ostatním rasám se napříč Británií snižují. V roce 2004 mělo předsudky 31 % Britů. V roce 2014 je to pouze 27 % (Goodhart 2004; Easton 2014). I přesto, že některé země od přijímání multikulturních opatření ustupují, předsudky proti jiné rase se snižují a čím je člověk vzdělanější, tím má méně předsudků. Jednou z možností, proč mají méně vzdělaní lidé předsudky o jiných rasách, je, obava, že jim vezmou práci, kterou vykonávají a oni potom zůstanou na ulici. Může za tím stát také fakt, že tak smýšlející lidé si myslí, že by se měli lépe, kdyby jejich země neudělovala občanství a příslušníka jiné rasy nepřijala (Bargh – Gollwitzer 2018). I přesto je nutné věnovat pozornost danému indexu, protože je možné, že v případě změny faktorů by výsledek mohl být zcela odlišný a ukázal by pravý opak. Jako pozitivum to vnímáme proto, že multikulturalismus si zaslouží obranu i přes odklon rétoriky politických lídrů. Existují totiž studie, které poukazují na snížení předsudků k příslušníkům jiných ras.

Další kritikou, která se nad multikulturalismem vznáší, je, že se snaží o rovnost všech kultur. Všechny kultury by si měly být rovny, ale už v tom myšlenka multikulturalismu selhává. Kultury si nemohou být rovny z toho důvodu, že svět je sociálně konstruován a některé kultury jsou přijatelnější než jiné, pravdivější než druhé atd. Pokud bychom všem kulturám přikládali stejnou hodnotu, neměly by nakonec žádnou hodnotu, protože by je nebylo s čím porovnávat (Joppke 2004: 242).

Svět by si byl na druhou stranu v tomto bodě rovný, ale bylo by to doopravdy? Multikulturalismus byl v tomto ohledu také nepochopený, protože mu nejde o to, aby tu byla jednotná kultura, ale spíš o to, aby si byli všichni rovni, ať jsou jakékoliv barvy pleti, vyznání, věku a pohlaví. Ale v případě, že dvě stejné skupiny budou od sebe tisíce kilometrů vzdáleny,

mohlo by se časem zase stát, že si každá vybuduje opět svoji vlastní kulturu a nastane stejný problém, kdy si příslušníci jedné skupiny budou myslet, že ty ostatní se mají lépe. V tomto případě tedy multikulturalismus nebyl post-multikulturalismem pochopen.

Dalším problémem multikulturalismu je požadavek, aby dominantní skupina uznala menšinovou skupinu, ale nesnaží se již o to, aby menšinová skupina uznávala dominantní kulturu. S tím nemůžeme čistě souhlasit – vezměme si například takové příslušníky sikhismu, kterým bylo při jízdě na motocyklu dovoleno nosit místo ochranných helem turbany. Této výjimce předcházelo soudní řízení, v kterém bylo uznáno, že v takovém případě nemusí Sikhové nosit helmu při jízdě na motocyklu, protože je chrání turban. V případě, že by se zvýšila jejich úmrtnost, výjimka by se stáhla. Další soudní řízení se odehrávalo v Kanadě, kde je přísně zakázáno nosit do školy jakýkoliv druh zbraně. V průběhu adolescence začínají příslušníci sikhismu na znamení, že se stali muži, nosit kolem krku přívěšek ve tvaru zbraně. Znovu šli k soudu, aby jim byla udělena výjimka a mohli jej nosit. Tentokrát bylo výsledkem prohrané soudní řízení, tak se přizpůsobili (Kvisto 2015). Z tohoto příkladu vyplývá, jak lze přes rozhodnutí soudu akceptovat dominantní kulturu. Soudy jsou od toho, aby určily, co se smí a co ne a lidé jakékoliv kultury by jejich rozhodnutí měli respektovat. Výsledkem tedy je, že i menšinová skupina uznává tu dominantní, pokud je to nutné. Takže v tomto případě myšlenka multikulturalismu obstála. A společnost je již tzv. obousměrná dálnice.

Jednou z největších kritik multikulturalismu je, že se soustředí pouze na diskriminaci menšin, ale už se dále nezajímá o socio-politické nerovnosti. Druh tohoto problému se objevuje především v realitě, protože imigranti většinou nedokončí školu, jsou nezaměstnaní, žijí v chudobě a participují na kriminální činnosti. Tento fakt je jedním hlavních důvodů, proč v Nizozemí multikulturalismus selhal a odstupuje se tam od multikulturálních opatření (Schaffer 2011: kapitola 2). Will Kymlicka naopak argumentuje tím, že multikulturalismus je nutné akceptovat jako ucelený koncept a nevybírat si pouze myšlenky, které se autorům hodí, protože to potom vede k mylné interpretaci multikulturalismus, kdy se okolí baví převážně o imigrantských menšinách, ale ostatní menšinové skupiny jako původní obyvatelstvo neřeší. A proto je podle něj myšlenka selhání multikulturalismu mylná. S tímto tvrzením souhlasíme s Kymlickou, neboť multikulturalismus dle přečtené literatury má zahrnovat veškeré

menšinové skupiny a nikoliv z nich vybírat jen některé, které se zrovna hodí. Proto je tato kritika také neoprávněná.

Na výše uvedených řádcích jsme konfrontovali 6 argumentů Willa Kymlicky a post-multikulturalistů v oblastech, ve kterých multikulturalismus kritizují. Nejprve jsme uvedli kritiku, posléze argument (obranu) Willa Kymlicky proti dané kritice a na základě nastudované literatury a získaných dat jsme dávali body pro či proti multikulturalismu. Ve výsledku se v 4 případech dokázal multikulturalismus ubránit. V prvním případě nebylo zcela jasné, jestli multikulturalismus selhal či nikoliv a souhlasili jsme s post-multikulturalisty, že je nutné v tomto směru zdokonalit jeho přístup. Z toho vyplývá, že koncept multikulturalismus je dobré bránit. I když v některých případech by byla potřeba změnit přístup k menšinovým skupinám. Myslíme si, že post-multikulturalismus by mohl navázat na myšlenky multikulturalismu s vylepšenými postupy, které by společnost dostaly zase blíže k rovnosti kultur a k odstranění jakéhokoliv druhu diskriminace.

Závěr

První kapitola se zabývá pojetím identity a kultury. Analyzovali jsme, jaké druhy identity můžeme nabývat, vysvětlili jsme si, jak se s identitou vytváří kultura. Vycházeli jsme především z myšlenek Parekha a Taylora. První zmiňovaný se zabýval rozmanitostí v kultuře. To znamená, že existují různé druhy kultur, které lze rozlišit a které mohou být různě velké. Dle velikosti můžeme rozlišovat kulturu na dominantní a menšinovou, jež se navzájem ovlivňují a vyvíjejí v čase a prostoru. Z dominantní kultury se může stát menšinová a naopak z menšinové dominantní. Taylor zase ukazuje, že pro rozlišení jednotlivce je nutné uznání. Uznání vede k rovnosti kultur a k eliminaci diskriminace. Posléze s vědomím existence rozdílných, rozmanitých a jinak uznávaných kultur přecházíme na vysvětlení konceptu multikulturalismu. Tento termín je ústředním tématem diplomové práce, neboť se snaží o uznání různých kultur a náboženství. S tím souvisí vývoj multikulturalismu, který popisujeme napříč zeměmi, jako je Kanada, Austrálie, Spojené státy, Německo a další. Je nutné podotknout, že v každé zemi probíhá multikulturalismus odlišně a některé země k němu tíhnou více – Kanada, Austrálie, a některé méně – Francie, Německo. I přes tvrzení, že multikulturalismus selhal, lze na *multicultural policy indexu* pozorovat, že více zemí multikulturní opatření přijalo, než od nich v roce 2010 odstoupilo, viz tabulka 1.1. MCP index je vytvořen na základě nejdiskutovanějších osmi faktorů v multikulturalismu a zahrnuje 21 zemí. Ve druhé kapitole analyzujeme slovo multikulturalismus a jeho význam – multi a kultura. Z tohoto důvodu jsme si popsali typy kultur v první kapitole, abychom ve druhé kapitole na ni mohli navázat. Jakmile jsme analyzovali slovo multikulturalismus, ukázali jsme si, že existuje celá řada multikulturních modelů, které se liší převážně v tom, jaký typ identity rozlišují – jednoznačnou identitu (pluralistický a liberální model) či mnohočetnou identitu (kritický model).

Dá se říct, že multikulturalismus je starý jako lidstvo samo, ale větší pozornosti se mu začíná dostávat až v 60. letech 20. století, kdy se začleňuje do politické a akademické sféry. Všechny země se stávají více či méně multikulturní. Přes veškerý tento boom pozorujeme v posledních letech rétoriku odklonu od tohoto konceptu a tvrzení, že se nacházíme v době po multikulturalismu. Přesto je toto tvrzení pravdivé jen z poloviny, protože díky MCP indexu můžeme pozorovat spíš neustálý nárůst jeho popularity. Naopak rétorika předních politických

lídrů je odlišná a snaží se své občany přesvědčit, že multikulturalismus selhal a je nutné upřít pozornost na integraci cizinců. Důležitým faktem zůstává, že politici zaměřují svoji pozornost převážně na imigranty než na původní obyvatele. Tím vylučují jednu skupinu, kterou multikulturalismus zahrnuje. Celá řada politiků přestala používat slovo multikulturalismus a nahradila jej slovy jako národní cítění, integrace atd. Taková rétorika se zdá být účelová a má nahnat politické body v zemích, kde multikulturní nálada je napjatá, ať zatím stojí jakýkoliv důvod. V případě, že multikulturalismus opravdu selhává, je nutné jej nahradit něčím novým – post-multikulturalismem. Koncept post-multikulturalismu je řešen ve třetí kapitole. Představujeme si tento nový koncept a jeho formu z hlediska zapojování nových konceptů a řešení pro lepší zapojení a přijetí imigrantů do společnosti pomocí různých jazykových, občanských a dalších testů, které mají zaručit, že imigrant, který testy zvládne, se posléze stane plnohodnotným občanem dané kultury. Po splnění testů čeká na úspěšné účastníky ceremoniál, který je má uvítat v nové společnosti. Post-multikulturalismus se snaží se o větší integraci občanů do dominantní společnosti s přihlédnutím na jejich kulturu, snaží se v přistěhovalcích vyvolat „národní“ cítění pro zemi, kde se nachází. I přes tento systém se však setkáváme s nepochopením, kdy společnost neustále trpí předsudky a strachem z imigrantů, ať je to zvýšená kriminalita, městská ghetta, strach z toho, že jim imigranti seberou práci nebo nenávisť kvůli tomu, že jsou zvýhodňováni oproti bílým občanům. Naopak pro imigranty to znamená ještě větší strach z neznámého a dalo by se říct, že i diskriminaci, neboť musí splňovat určité podmínky jen na základě toho, že pocházejí z jiné kultury. V případě selhání testů je v každé zemi zcela odlišné, jaké to bude mít následky – bude to vyhoštění? Budou moci podstoupit testy znovu za určitý poplatek? Budou mít další možnost zvládnout test? V každé zemi, která tato opatření přijala, je to jiné. Tento přístup má v sobě svá pozitiva a negativa. Negativem je, že se zase někdo testuje, může být ve stresu, jestli projde. Pozitiva naopak shledáváme v tom, že pokud člověk daný test splní, má šanci zapojit se do všedního života v dané společnosti a dobrý začátek změnit svůj život. I kdyby někteří z účastníků nezvládli daný test, bylo by dobré je do společnosti zapojit s tím, že test budou moci absolvovat opakovaně a mezitím je „kontrolovat“, zda a jakým způsobem se dokáží uživit. V případě, že by žili nějakou dobu aktivní život a platili daně, tak by jim test a výuka byla znovu proplacena. Je to systém práv a povinností, který musí plnit všichni občané společnosti bez ohledu na náboženství, rasu, kulturu, věk a pohlaví. Uvědomujeme si, že

momentálně je ještě krátká doba na to říct, zda tento systém funguje či nikoliv. A zda se účastníci těchto testů cítí být stejně uznávanými občany či zda tento nový systém také selhává. Ve čtvrté kapitole se zabýváme myšlenkami a názory Willa Kymlicky, které využívá pro obranu multikulturalismu. S některými se shodujeme méně a s některými více. V páté kapitole proti sobě stavíme kritiku multikulturalismu proti argumentům, jež brání multikulturalismus, a na základě získaných poznatků se snažíme určit, zda v daném smyslu multikulturalismus obhájil svoji pozici nebo zda selhal a proč.

Na základě těchto tvrzení jsme každému soudu přisoudili buď bod pro, nebo proti multikulturalismu. Sečtením těchto bodů jsme určili, zda multikulturalismus selhal, selhává nebo je tato kritika mylná. Ze součtu vyšlo, že multikulturalismus svoji pozici obhájil, i když v určitých ohledech selhává. Proto je dobré využívat názorů post-multikulturalistů, kteří se snaží o vylepšení multikulturalismu. Ten hlavně selhává v rétorice politiků, kdy přední lídři přestali využívat slovo multikulturalismus, ale začali používat jeho obměněné verze či stále stejnou myšlenku, která za tímto konceptem stojí, že je nutné přijímat menšinové skupiny, ale začít je začleňovat do společnosti jiným způsobem. V případě přijímaných politik multikulturalismus neselhává, neboť větší množství multikulturních politik bylo přijato než odmítnuto na základě *multicultural policy indexu*, který zahrnuje osm nejčastějších faktorů, jež se objevují napříč multikulturním spektrem. Selhání multikulturalismu je komplexní otázka, která se vyvíjí v čase a prostoru a není jednoznačné určit, zda selhává. Přestože se multikulturalismus obhájil, myslíme si, že kritik bude přibývat a proto by bylo dobré vylepšit některé přístupy, pro které je nejčastěji kritizován. V úvahu je třeba brát připomínky a v určitém smyslu je zapojit do multikulturních opatření a konceptu multikulturalismu.

Seznam literatury

- AŠENBRYL, D. (2010). Americký 'Melting Pot', *Český rozhlas* (<https://plus.rozhlas.cz/americky-melting-pot-6652481>, 17. 3. 2020).
- BANTING K. – KYMLICKA, W. (2011). Multiculturalism Policy Index, *Queensu* (12. 4).
- BANTING, K. – KYMLICKA, W. (ed.) (2006). "*Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- BARGH, J. – GOLLWITZER, A. (2018). Why Are People Prejudiced? The Answer Is Not What You Think, *CNN* (<https://edition.cnn.com/2018/01/29/opinions/prejudice-broken-patterns-opinion-gollwitzer-bargh/index.html>, 1. 4. 2020).
- BARRY, B. (2001). 'The Muddles of Multiculturalism', *New Left Review* (8), s. 49–71.
- BAUBÖCK, R. (2005). If You Say Multiculturalism Is the Wrong Answer, Then What Was the Question You Asked? *Canadian Diversity* 4 (1), s. 90–94.
- BAUMEISTER, A. T. (2003). 'Habermas: Discourse and Cultural Diversity', *Political Studies* (51), s. 740–758.
- BLOEMRAAD, I. (2011). *The Debate Over Multiculturalism: Philosophy, Politics, and Policy*, *Migration Policy* (<https://www.migrationpolicy.org/article/debate-over-multiculturalism-philosophy-politics-and-policy>, 4. 3. 2020).
- BLUM, L. (1992). *Antiracism, Multiculturalism, and Interracial Community: Three Educational Values for a Multicultural Society*. Boston University of Massachusetts at Boston.
- BLUM, L. (1998). *Recognition, Value, and Equality: A Critique of Charles Taylor's and Nancy Fraser's Accounts of Multiculturalism*. In WILLETT, C. (ed.). *Theorizing Multiculturalism. A Guide to the Current Debate* Oxford: Blackwell Publishers. s. 73–99.
- BUDIL, I. T. (2004). „Mexifornia“ a soudobá kritika multikulturalismu. In HIRT, T. – JAKOUBEK, M. *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit: Antropologická perspektiva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 77–130.

- CAMERON, D. (2014). David Cameron's EU speech: full text, *BBC* (<https://www.bbc.com/news/uk-politics-30250299>, 15. 3. 2020).
- CANADIAN MULTICULTURALISM ACT 24/1985 č. 3 (revize 2020), *Canadian Multiculturalism Act* (<https://www.laws-lois.justice.gc.ca/PDF/C-18.7.pdf>, 25. 3. 2020).
- COHEN, A. K. (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. New York: Free Press.
- DEPALMA, A. (1999). *Canada Seizes Chinese Boat Smuggling In 100 Immigrants*, *The New York Times* (<https://www.nytimes.com/1999/07/22/world/canada-seizes-chinese-boat-smuggling-in-100-immigrants.html>, 1. 3. 2020).
- EASTON, M. (2014). One Third of Britons 'Admit Being Racially Prejudiced', *BBC* (<https://www.bbc.com/news/uk-27599401>, 1. 4. 2020).
- ERCAN, A. S. – GOZDECKA, A. D. – KMAK, M. (2014). From Multiculturalism to Post-multiculturalism: Trends and Paradoxes, *Journal of Sociology* 50 (1), s. 51–64.
- FAY, B. (2002). *Současná filosofie sociálních věd: multikulturní přístup*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon).
- FISH, S. (1998). 'Boutique Multiculturalism', In MELZER, A. M. – WEINBERGER, J. – ZINMAN, M. R. (ed.). *Multiculturalism and American Democracy*. Lawrence: University Press of Kansas.
- GLAZER, N. (1997). *We Are All Multiculturalists Now*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- GOODHART, D. (2004). 'Too Diverse?', *Prospect* 95 (<https://www.prospectmagazine.co.uk/magazine/too-diverse-david-goodhart-multiculturalism-britain-immigration-globalisation>, 25. 3. 2020).
- GOODING-WILLIAMS, R. (1998). *"Race, Multiculturalism and Democracy"*. New Jersey: Blackwell Publishers Ltd.
- GRILLO, R. D. (1998). *Pluralism and the Politics of Difference: State, Culture, and Ethnicity in Comparative Perspective*. Oxford: University Press.
- HAGENDOORN, L. – SNIDERMAN, P. (2007). *When Ways of Life Collide*. Princeton: Princeton University Press.

- HENEGHAN, T. (2011). Sarkozy Joins Allies Burying Multiculturalism, *Reuters* (<https://www.reuters.com/article/us-france-sarkozy-multiculturalism-idUSTRE71A4UP20110211>, 15. 3. 2020).
- HIRT, T. – JAKOUBEK, M. (2005). *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o.
- HIRT, T. (2007). *Přehled myšlenkových proudů a kritik multikulturalismu*. In ROSŮLEK, P. (2007). *Politická filosofie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 42–62.
- HORTON, J. (ed.) (1993). *Liberalism, Multiculturalism and Toleration*. London: Macmillan.
- HUDDLESTON, T. – BILGILI, O. – JOKI, A. – VANKOVA, Z. (2015). *Migrant Integration Policy Index 2015* (www.mipex.eu, 15. 4. 2020).
- HUNTINGTON, S. (1996). *Clash of Civilization and the Remaking of World Order*. New York: Simon A Schuster.
- JOPPKE, CH. (2004). The Retreat of Multiculturalism in the Liberal State: Theory and Policy, *The British Journal of Sociology* 55 (2), s. 237–257.
- KINCHLOE, J. – STEINBERG, S. (1997). *Changing Multiculturalism*. Buckingham: Open University Press.
- KOOPMANS, R. (2010). Trade-Offs Between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective, *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (1), s. 1–26.
- KUKATHAS, C. (1992). “Are There Any Cultural Rights?” *Political Theory* 20 (1), s. 105–139.
- KUKATHAS, C. (2003). *The Liberal Archipelago: A Theory of Diversity and Freedom*. Oxford: Oxford University Press.
- KVISTO, P. (2015). Multiculturalism and National Identity, *Serious-Science* (<http://serious-science.org/multiculturalism-and-national-identity-2381>, 15. 3. 2020).
- KYMLICKA, W. – NORMAN, W. (2000). *Citizenship in Diverse Societies*. Oxford: Oxford University Press.

- KYMLICKA, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- KYMLICKA, W. (2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, Multiculturalism, and Citizenship*. Oxford: Oxford University Press.
- KYMLICKA, W. (2005). The Uncertain Futures of Multiculturalism, *Canadian Diversity* 4 (1), s. 82–86.
- KYMLICKA, W. (2007). *Multicultural Odysseys: Navigating the New International Politics of Diversity*. New York: Oxford University Press.
- KYMLICKA, W. (2010). Testing the Liberal Multiculturalist Hypothesis: Normative Theories and Social Science Evidence, *Canadian Journal of Political Science* 43 (2), s. 257–271.
- KYMLICKA, W. (2012). *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*. Washington DC: Migration Policy Institute.
- LEVEY, G. B. (2009). What Is Living and What Is Dead in Multiculturalism, *Ethnicities* 9 (1), s. 75–93.
- MARC, A. (2008). „Taking Culture in Account in the Delivery of Health and Education Services.“ In DANI, A. – DE HAAN, A. (ed.). *Inclusive States: Social Policy and Structural Inequalities*. Washington DC: World Bank.
- MARC, A. (2009). *Delivering Services in Multicultural Societies*. Washington DC: World Bank.
- MILLER, D. (1995). *On Nationality*. Oxford: Clarendon Press.
- MURPHY, M. (2012). *Multiculturalism_A Critical Introduction*. London, New York: Routledge.
- NGAN-LING, E. (1996). *Introductions. Transforming Knowledge: Race, Class, and Gender*. In CHOW, N. E. – WILKINSON, D. – ZINN B. M. (ed.). *Race, Class, and Gender: Common Bonds, Different Voices*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- OSN (1966). *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* (<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/pakt.pdf>, 25. 2. 2020).

- PAREKH, B. (2000). *Rethinking Multiculturalism: Cultural Diversity and Political Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- PHILLIPS, A. (2007). *Multiculturalism Without Culture*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- RAWLS, J. (1999). *A Theory of Justice, Revised edn.* Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- REITZ, J. (2009). „Assessing Multiculturalism as a Behavioural Theory.“ In BRETON, R. – DION, K. – DION, KA. (ed.). *Multiculturalism and Social Cohesion: Potentials and Challenges of Diversity*. New York: Springer.
- RICHARDSON, R. – OP DEN BUIJS, T. – VAN DER ZEE, K. (2011). Changes in Multicultural, Muslim and Acculturation Attitudes in the Netherlands Armed Forces, *International Journal of Intercultural Relations* 35 (5), s. 580–591.
- SCHAFFER, P. (2011). *Immigrant Nations*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- SLOAN, M. L. (2018). *Critical Multiculturalism and Intersectionality in a Complex World*. Oxford: Oxford University Press 2018.
- SONG, S. (2008). “The Subject of Multiculturalism: Culture, Religion, Language, Ethnicity, Nationality, and Race?” In de BRUIN, B. – ZURN, C. (ed.). *New Waves in Political Philosophy*. New York: Palgrave MacMillan.
- SONG, S. (2017). "Multiculturalism" (Spring 2017 Edition). In ZALTA, N. E. (ed.). *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/usmrceni-hranice/pakt.pdf>, 25. 2. 2020).
- SONS OF LIBERTY (1996). *Socioeconomics, Sovereignty, and Freedom* (<http://centre.telemanage.ca/links.nsf/articles/1F8E9A03509EE15C85256D4900528363>, 15. 3).
- TAYLOR, C. (1994). *The Politics of Recognition*. In GUTMANN, A. (ed.). *Multiculturalism. Examining the politics of recognition*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, s. 25–76.
- TAYLOR, C. (2001). Multiculturalism and Political Identity, *Ethnicities* 1 (1), s. 122–128.

VERTOVEC, S. – WESSENDORF, S. (2010). *'Introduction: Assessing the Backlash Against Multiculturalism in Europe'*. In VERTOVEC, S. – WESSENDORF, S. (ed.). *The Multiculturalism Backlash: European Discourses, Policies and Practices*. London: Routledge, s. 1–32.

VERTOVEC, S. (2009). *Conceiving and Researching Diversity*, *MMG Working Paper* (https://www.mmg.mpg.de/57653/WP_09-01_Vertovec_Diversity.pdf, 7. 3. 2020).

VERTOVEC, S. (2010). *'Toward Post-multiculturalism? Changing Communities, Conditions and Contexts of Diversity'*, *International Social Science Journal* 61 (199), s. 83–95.

WEAVER, M. (2010). *Angela Merkel: German Multiculturalism Has 'Utterly Failed'*, *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed>, 15. 3. 2020).

Resumé

Master thesis is trying to deal with question regarding the concept of multiculturalism. The question which we ask in here is following ‘is multiculturalism worthy to be safed and protected or is it a contested term which needs to be replaced?’ We are going through the beginning of multiculturalism and explain which kinds of multiculturalism exist – pluralism, liberal and critical. We then move to examine how multicultural policy is used in western democracies to be able to see a change in rhetoric in those countries. In some of them multiculturalism has failed and needs to be replaced. The successor should be post-multiculturalism. We are trying to deal with question what post-multiculturalism is and in which way it is trying to change thoughts about multiculturalism, and what post-multicultural politics looks like. At the end we put arguments of Will Kymlicka against critics of post-multiculturalism to compare those two things and conclude if regarding the information found in obtained literature multiculturalism is worthy to be protected or not.